

DE PROOSDIJKOERIER

maart 2001, jaargang 17 nummer 1

In dit nummer onder andere:

Dat heerenrasschap dient te worden vernietigd: De adriaanse Vinkeveense oorlog,
Klaas Querner van schoolmeester tot notabels, Waverveen en de Pruisen

'De Proosdijkoerier'

Kwartaaluitgave van de Historische
Vereniging 'De Proosdijlanden'.
Geregistreerd onder : ISSN 1388-7165

Redactie:

J.P.M. Toll, eindredacteur.
Joop Frankenhuisen, Ton Hagen,
Jan Rouwenhorst en Fred de Wit.

Redactie-adres:

Hans Toll, Conincksmeer 20,
3645 WG Vinkeveen. Tel. 0297 264422
E-mail: htoll@wxs.nl

Bestuur:

Voorzitter:
P.C. Grundmann, Herenweg 38,
3648 CJ Wilnis. Tel. 0297 281578

Vice-voorzitter:

H.J. Röling, Middenweg 1,
3641 RB Mijdrecht. Tel. 0297 561474

Secretaris:

H. Strubbe, Kievitslaan 20,
3645 KL Vinkeveen. Tel. 0297 262560

2° Secretaris:

M.Th. Pietersen-Mourits,
Dr. J. Severijnplantsoen 2
3648 VB Wilnis. Tel. 0297 282462

Penningmeester:

B. Van Tol-Burgers, Padmosweg 38,
3648 BG Wilnis. Tel. 0297 284213

2° Penningmeester & ledenadministratie:

N. van Beek, Irenestraat 14,
3648 BB Wilnis. Tel. 0297 284234

A. Hagen, Toermalijn 1,
3643 AA Mijdrecht. Tel. 0297 287550

J.P.M. Toll: zie redactie-adres

Public relations:

E. Swaab, Dorpsstraat 6
3641 EC Mijdrecht.

Postadres:

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis

Lidmaatschap:

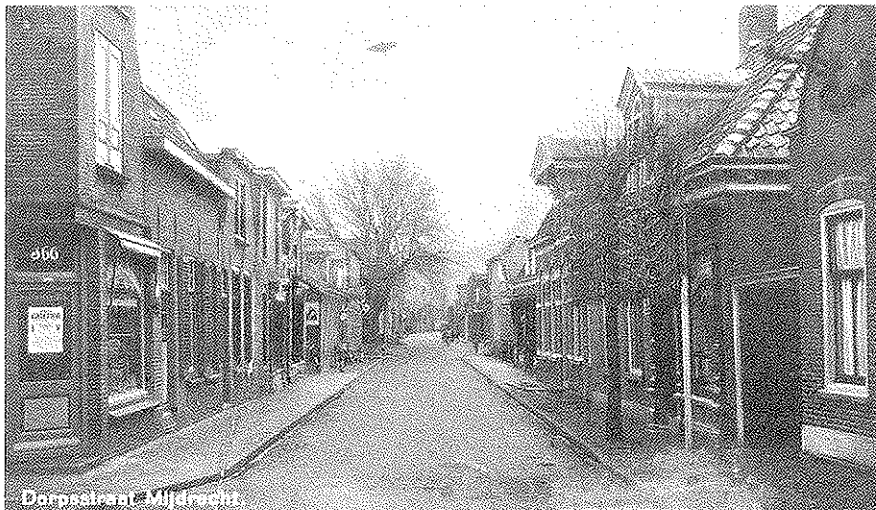
Lid worden kan door aanmelding bij de
ledenadministratie op bovenstaand adres.
Lidmaatschapsbijdrage bedraagt f 30,— per
jaar.

Doelstelling:

De vereniging stelt zich ten doel
belangstelling te wekken voor de
geschiedenis van de Ronde Venen en een
stimulerend aandeel te leveren in de
ontwikkeling tot regionale en
plaatselijke geschiedbeoefening in de
ruimste zin.

Bij de voorplaat

In deze nieuwe jaargang zal aandacht worden besteed aan in de gemeente aanwezige monumentale panden. Velen worden door de eigenaren op voortreffelijke wijze in stand gehouden en zijn op schitterende wijze gerestaureerd. Het behoeven niet altijd monumenten te zijn in de zin van de monumentenwet en op een lijst staan vermeld. Ook beeldbepalende panden zullen de aandacht krijgen. De vereniging wil met deze plaatsing waardering uitspreken voor de zorg die particulieren aan het historische aanzicht van de gemeente besteden.

Als eerste dan een plaat van de woning Dorpsstraat 8 te Mijdrecht. (het betreft hier de woning met het overstekende zadeldak rechts op de foto) In tegenstelling tot de huidige bebouwing was de Dorpsstraat vroeger een straat met woonbebouwing met een aantal kleine inpandige winkeltjes van handwerkslieden en middenstanders. Als één van de weinigen is dit gebouw als woning in stand gebleven en heeft haar eigen karakter behouden. In het vorige jaar heeft de eigenaar, de heer J.Th. Verboom de woning geheel doen renoveren en staat deze nu weer te pronken in de Dorpsstraat als een van de laatste originele gebouwen tussen de architectonisch niet al te fraaie winkelpanden. Al met al een parel in de Mijdrechtse Dorpsstraat.

De woning is gebouwd in 1900 en staat vermeld op de gemeentelijke monumentenlijst. In de omschrijving van het pand komt een aantal saillante gegevens naar voren. De architectuur is beïnvloed door de renaissance- en chaletstijl, hetgeen respectievelijk zichtbaar is in de bogen en banden detaillering en in het overstekende zadeldak met lofwerk van het zogenaamde dakhuis in de voorgevel. Voorts wordt gewezen op de betegelde korfbogen boven ramen en deur en de oorspronkelijke schuifvensters. Het gebroken schilddak is gedekt met gesmoorde kruispannen.

Op de prentbriefkaart is de Dorpsstraat te zien zoals deze was in de twintiger en dertiger jaren van de vorige eeuw. Rechts op de foto achter de leilinde de winkel van bakker Verboom, thans de juwelierszaak van de heer Swaab met daarnaast de hierboven beschreven woning. Links met nummer 166 (vooroorlogse huisnummering) de sigarenwinkel van Pieneman. Op deze kaart is te zien hoezeer de Dorpsstraat in die tijd nog een woonstraat was.

Van de voorzitter

Het boek "Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog" van Adriaan Turkenburg, is bijzonder goed ontvangen, vooral in Vinkeveen. De belangstelling was zo groot dat na twee weken het aantal gedrukte exemplaren van 640 was uitverkocht. Het bleek een goed Sinterklaascadeau te zijn. De vraag bleef echter zo groot dat werd besloten een tweede druk te doen verschijnen van nog eens 200 exemplaren. Deze druk verscheen 21 december, dus nog voor de Kerst om ook voor dat feest als geschenk te kunnen dienen. Ook deze boeken waren in de kortste keren uitverkocht. Momenteel zijn er geen exemplaren meer verkrijgbaar. Het bestuur van de Stichting Proosdijer Publicaties beaamt zich nu of er in de toekomst een derde druk haalbaar is. Dit was afhankelijk van de vraag naar dit boek. Bij de Vinkeveense boekhandel en bij de bestuursleden kan men zich opgeven. Een garantie dat het boek werkelijk in derde druk verschijnt kan echter niet worden gegeven. Met de auteur is het bestuur zeer verheugd dat dat stuk Vinkeveense dorps historie zo goed in de belangstelling is gekomen.

Wijzigingen in ons kwartaalblad

Het bestuur en de redactie-commissie van "De Proosdijkoerier" zijn overeengekomen om het uiterlijk van "de Proosdijkoerier" enigszins te wijzigen. Voor het voorblad van de omslag zullen wij in de toekomst gebruik gaan maken van foto's van door eigenaren en/of bewoners zelf gerestaureerde of gerenoveerde beeldbepalende panden in de gemeente De Ronde Venen. Aan de binnenzijde van de omslag zullen deze panden worden toegelicht en

er zal, zover aanwezig, een historische afbeelding van worden geplaatst. Het colofon, dat tot nu toe op de binnenzijde van het achterblad stond, gaat in een enigszins vereenvoudigde vorm naar de binnenzijde van het voorblad. De binnenzijde van het achterblad zal worden gebruikt om mededelingen uit de vereniging te plaatsen zoals de rubriek "Nieuwe leden". Hier komt dan ook ruimte voor andere interessante informatie.

De indeling blijft gehandhaafd, maar wel afwisselend in twee of drie kolommen; dit om de opmaak en de plaatsing van illustratiemateriaal eenvoudiger te maken.

Voor redacteuren en auteurs is een handleiding samengesteld om de vervaardiging van ons hoogwaardigwaardig blad te vergemakkelijken.

Inhoudsopgave

- 2 Bij de voorplaat
- 3 Van de voorzitter
- 4 "Dat heemraadschap dient te worden vernietigd"
- 8 Klaas Querner, van schoolmeester tot notabele
- 16 Zwemmen en het zwembad van Vinkeveen (I)
- 20 Waverveen en de Pruisen
- 22 Maria van Soest, huishoudster en weldoenster
- 25 De achtdaagse Vinkeveense oorlog
- 28 Over woonvergunningen gesproken
- 31 Mededelingen & nieuwe leden

Bestuursfunctie vacant

De heer Wim van den Bosch heeft zijn bestuurlijke functie neergelegd. Het bestuur dankt hem voor de bewezen diensten en zijn collegialiteit. Een en ander heeft tot gevolg dat in een bestuursvacature moet worden voorzien. Om de spreiding van bestuursleden over de diverse kernen te bevorderen en de vrouwelijke inbreng in het bestuur te vergroten gaat de voorkeur uit naar een dame afkomstig uit Vinkeveen, Waverveen, Amstelhoek of De Hoef. Belangstellenden kunnen zich voor inlichtingen wenden tot de voorzitter of een van de bestuursleden.

“Dat heemraadschap dient te worden vernietigd”

Door Joop Frankenhuizen

In navolging van de Franse revolutie komt in 1795 ook het Nederlandse volk in opstand. Op enkele relletjes na is het een bijna geruisloze omwenteling waarin de regenten, die een eeuw lang elkaar de beste baantjes hebben toegespeeld, worden afgezet en de macht in handen komt van de zogenaamde provisionele (=tijdelijke) representanten van het volk. Ook het bestuur van het Heemraadschap van de Rondeveense polders wordt niet gespaard.

Inleiding

Op 6 juni 1795 komen de inwoners van de tien Rondeveense polders in opstand. Zij zijn het niet eens met de manier waarop het Heemraadschap (het schap) zijn bestuur kiest, poldermeesters benoemt, onderhoud pleegt aan kaden, dijken en molens en – misschien wel het belangrijkste – de lasten verdeelt. Een aantal van hen stelt een plan op waaruit moet blijken dat alles beter kan. Dat plan wordt openbaar waardoor het schap zich gedwongen voelt in de verdediging te gaan. Het gevolg is liquidatie van het schap en een breuk tussen de Hollandse en Utrechtse polders, die vanwege de vervenningen steeds meer op kleine binnenzeetjes zijn gaan lijken. Hier volgt een beeld uit de tijd van de grote omwenteling die bij de sommige Rondeveense bestuurders diepe sporen heeft achtergelaten maar die mede daardoor voor de ingezetenen een nieuw tijdperk heeft ingeluid. De gebeurtenissen staan uitvoerig opgetekend in de

drie delen van het Groot Plakkaatenboek van de Staten 's Lands te Utrecht. Ze zijn geschreven in breedvoerig Nederlands met woorden en termen zoals we die allang niet meer kennen en gebruiken. Ter wille van de leesbaarheid is de tekst

R E G L E M E N T

O F

P L A N

T O T O N D E R L I N G E

E N

ALGEMEENE BESTUURING

V A N D E

AGT STICHTSE POLDERS.

IN DEN RONDEVEENSCHEN KRING GELEGEN.

Gearresteert door Gecommitteerden uit de
Ingelanden na verhoor derzelve,

Op den 12^{den} Juny 1795.

En geapprobeert, geratificeert of bekrachtigd
door de Representanten van het Vryje Volk
's Lands van Utrecht, in dato 26sten Juny
en 4^{den} Augustus 1795.

aangepast en staan sommige gebruikte woorden tussen haakjes.

De brief van 6 junij 1795

Medeburgers en ingelanden.

Door eigenbelang gedreven en door eigenzinnige (eigendunkelijkste) handelingen gevoed is de ondergeschikte gemeenschap in een ontluisterende positie terecht gekomen. Nu is de tijd gekomen om de rechten van de ondergeschikten weer op te beuren, in het ware daglicht te plaatsen en de verhoudingen vast te stellen. Laten we daarom een ogenblik stilstaan bij het diepe verval waarin het bestuur van de Rondeveense polder terecht gekomen is. Het gaat om het algemeen belang van de polder en ieders eigendommen daarin. Het in goede staat houden van de polder (bestieren) is in handen van poldermeesters die niet uit de kundige en trouwe ingelanden zijn gekozen, maar op het aanmatigende gezag van een schraapzuchtige proost (landheer) ons zijn opgedrongen waardoor wij niet de verzekering konden hebben dat zij het voordeel van de polder behartigden.

Nog erger is het gesteld met het algemeen bestuur van de Rondeveense polders. Daarin zitten heemraden die in de polder geen of slechts weinig bezittingen hebben en die zich op kosten van de polder en onder het genot van rijke maaltijden zich meer bekommeren (bekreunen) over

de opvolging van het dijkgraafschap, dan met zaken de ingelanden betreffende. Het gaat om het nauwgezet uitvoeren van een schouw en de dijken en kaden te bezien op lekken en ongemakken. U allen burgers weet tot welke schreeuwende kosten dat onachtzame schouwen heeft geleid. Het bestier van de Dijkgraaf en de Heemraden is wederrechtelijk, onnuttig en nadelig voor de gansche Rondeveense kring.

Onverschilligheid

De brief aan de inwoners gaat in op de slechte staat van de ringkade, de gevaarlijke hoogte van het water en de slechte werking van de watermolens. Na een periode van strenge vorst was het noodzakelijk iets te doen aan zwakke plekken en lekken, maar er was niemand die zich erover bekommerde. *“Zelfs na de omwenteling blijft onverschilligheid een rol spelen”*, melden de opstellers. Aan honderden lekken wordt niets gedaan. De overstroming heeft talloze landerijen onder water gezet en wie treurt niet hoe jammerlijk het komende seizoen er straks voor den landman en de veenman ziet. Zullen de molens straks in staat zijn het overtollige water tegen de lekken in weg te pompen? Burgers laten we samen met de ingelanden van de andere polders de handen ineenslaan om het verval terug te dringen.

De Rondeveense Ring

Rond 1790 omvat het heemraadschap van de Rondeveense polders de Hollandse polders van Waveren, Botshol, Ruige Wilnis, Waverveen en Proosdije Aasdom in 't Veen. Daarnaast zijn er de Stichtse (Utrechtse) polders van Mijdrecht, Wilnis, Oudhuizen, Demmerik en Vinkeveen. Het gaat om 8700 morgen land (= ca. 7400 ha) omge-

ven door een in 1674 aangelegde ringdijk. Deze dijk loopt de langs de Amstel, de Kromme Mijdrecht. Vervolgt dan langs de Veenlandsekade, de Demmerikse kade en de Groenlandse kade tot aan de riviertjes de Winkel en de Oude Waver. Het binrendijkse gebied ligt vanwege de turfwinning voor een groot deel onder water en de angst voor de waterwolf is niet denkbeeldig.

Het bestuur van het schap omvat een dijkgraaf die om de zes jaar door de landsheer wordt benoemd. Hij wordt bijgestaan door tien heemraden, twee uit de Hollandse polders en acht uit de Stichtse polders. De heemraden zijn meestal de schouten (=burgemeesters) en de secretarissen van de dan nog bestaande gerechten. Uit de registers van stemgerechtigden, die toen opgemaakt waren om afgevaardigden van het volk te kiezen, blijkt dat het gerecht Mijdrecht rond die tijd 1771 inwoners telt. Wilnis telt 785, Vinkeveen 329, Waverveen 297, Ruige Wilnis 241, Botshol 191 en Waveren 169.

De eisen

De eisen van de briefopstellers zijn niet mis. Zij eisen dat het college van dijkgraaf en heemraden opstapt. Het college is wederrechtelijk, onnuttig en nadelig. De ingelanden kiezen voorts twee poldermeesters uit stemhebbende ingelanden en die mogen niet verder dan een half uur gaans wonen. Een stemhebbende ingeland bezit minstens drie morgen land (ca. 2,5 ha) en zij die met éénderde van de stemmen onbekwaam of ongeschikt worden geacht mogen niet tot poldermeester worden genomineerd. Behalve het repareren van lekken, scheuren en andere rampen dienen de poldermeesters in mei en in augustus alle kaden te schouwen. Bij de na-

schouw in augustus dienen ter assistentie drie hoofdingelanden aanwezig te zijn. Een hoofdingeland bezit minstens 8 morgen land (ca. 6,8 ha). Bij alle schouwen moeten ook de schouten aanwezig zijn. De gadering (=ophalen) van de polderlasten geschiedt door de poldermeester of door de schout. Het onderhoud van molens, sluizen en andere werken blijft voor rekening van degenen die dit voorheen ook gedragen hebben. De lasten van de vier Stichtse sluizen worden door de algemene bepoldering gedragen. Voorts moet er een oppercollege komen om het schouwen te coördineren als het schap wordt opgeheven. Het is zeker dat alle dijk- en kadewerken uit één hand veel seculerder gemaakt worden dan wanneer een ieder met stukken brokken daaraan arbeid. Het onderhoud van kaden op de manier van verhoefslaging vertoont te veel verschillen. Eigenbehoud maakt dat de eigen beurs vaak gespaard wordt, waardoor onttrekking van verantwoordelijkheden. In dat oppercollege zit een afgevaardigde van elke polder en de kosten ervan moeten door elk dorp worden betaald

De afgevaardigden van de ingelanden worden verzocht op 21 of 22 april 1795 in Mijdrecht bijeen te komen om het plan te bespreken. Het gaat om het *“gezamentlijk weder opbouwen van onze vervalene regten en in dit opzigt te arbeiden om daar ten algemene nutte der bepoldering met wegwerping van alle overheersching en verbanning van alles wat iemands goed regt zoude kunnen krenken.”*

Reactie voorspelbaar

Een dag later al speelt het heemraadschap de bal terug door op dezelfde manier een geschrift te verspreiden onder titel: *“Aanmerkin-*

gen op een conceptplan tot quasi verbetering der Grootte Rondeveense polders". Ze beamen de stelling van de representanten dat het nu inderdaad tijd is voor veranderingen, maar niet zoals deze worden voorgesteld. Fijntjes wijst men op de gebruikte zinsspreuk 'Broederschap'. Volgens hen is die niet toepasselijk als men let op de inleiding "die de oven van haat jegens het heemraadschap wat heet heeft aangestookt." Of zou misschien eigenbelang de vernietiging van dat Heemraadschap ten oogmerk hebben. Bestreden wordt de opmerking dat er sprake zou zijn van willekeur bij de

(Utrechtse) proosten en de (Hollandse) ambachtsheren. Het is belachelijk te stellen dat deze door hun schraapzucht profiteren van het aanstellen van poldermeesters. Poldermeesters hebben een zeer laag traktement, zò laag dat ze verteringen bij het schouwen vaak uit eigen zak moeten betalen. Er zullen dan ook maar weinigen te vinden zijn die dan ook nog de zakken van een

schraapzuchtige proost of ambachtsheer willen vullen. De heemraad van Wilnis heeft inderdaad weinig land, maar om dan de andere heemraden te beschuldigen van slecht werk, snijdt geen hout.

Beroep op oude rechten

Ook is het is een lage en onwaarachtige beschuldiging dat zij zich

meer druk maken met het aanrichten van prachtige maaltijden ten koste van de polders dan met het nut van de ingelanden. Het is meermaalen gebeurd dat heemraden de kosten van maaltijden uit eigen beurs hebben betaald. Zij hebben daarbij de economie van de polder betracht en die niet tot last van de polder gebracht. Hoe ging het dertig jaar geleden in de Stichtse polders toen men twee tot drie dagen lang in jagten en schuiten de kaden omvoeren zonder dat er op de kaden heemraden waren? Laten onpartijdige ingelanden daar eens over oordelen. Is, in de tijd dat burger Strick van Loen-

verkeerd beleid. Echter de verkeerde schouwingen komen meest door onachtzaamheid van de schouten, de secretarissen, de heemraden en de poldermeesters. Zij geven en noteren onjuiste opgaven van hoefslaggen. Sinds twee jaar hebben de dijkrechtter en de heemraden verzoeken ingediend voor een algemene verhoefslagging, maar daar is nooit op gereageerd. Dus is het niet de schuld van het schap als er sprake is van een verkeerd adres, nummer of slag. Immers het schap is niet alwetend! Het bestuur van het heemraadschap zou wederrechtelijk, onnuttig en nadelig zijn. Vergeten wordt een 120 jaar oud akkoord voor alle Rondeveense polders dat door alle ingelanden is getekend en door de soeverainen van destijds met een ootrooij is bevestigd. In het stadhoudelijke tijdperk en het stadhoudelloze tijdperk hebben onze voorgangers ingelanden het nut en de noodzakelijkheid vastgesteld en goedgevonden.

Niet onze schuld

Wat het hoge water betreft. Kon het schap beletten dat de voormalige overheid de buitenwateren tot aanmerkelijke hoogte lieten komen waardoor onze molens belet werden het binnenwater uit te malen? Konden zij zich tegen de wil des hemels verzetten die de wateren 14 à 15 weken met ijs bezetten, een menigte sneeuw deed vallen die de polders met water vulden en er ook nog weinig wind was? Hebben we niet van 21 tot 27 april zware tijden gehad door onophoudelijke regenval? Is er met de keur van oktober 1794 niet aan alle molenaars last gegeven alle lekken op te nemen, het de gehoefslaagden aan te zeggen en op te geven aan de heemraden van ieders district? Ofschoon de molens continue draaiden lukte het niet de polders op zomerpeil te brengen. De

OCTROOY EN ACCOORD TOT HET STIGTEN VAN DE RONDEVEENSE POLDER

Zynde het Ootroy in dato den 24 January, ende het Accoord in dato den 27 February 1674.

Amsterdam, by JAN RIEUWERTS Z. Stads, en Ordinaris Drukker van 't Klyn Zegel, en Gedrukte Papieren, in de Beurs straat, in 't Martelaars-boek.

reslooth dijkregter was, de schouw niet tot twee dagen teruggebracht om de kosten te drukken? Men spreekt over schreeuwende kosten, doch daaraan heeft het heemraadschap geen schuld. De twaalf guldens die de heemraden in Waveren en Waverveen genieten kunnen toch niet als een schreeuwende lastenpost worden beschouwd. Men beschuldigt voorts het schap van willekeur of

opstellers handelen ter kwader trouw als zij dit het schap aantijgen. Het schijnt alleen de bedoeling te zijn het college van dijkrechter en heemraden weg te hebben en te vervangen door andere personen of onder andere benamingen te doen vervangen. Echt nut heeft het plan niet.

Het college van het heemraadschap van de Rondeveense polder kan niet vernietigd worden vanwege een overeenkomst tussen de verschillende polders en de twee provincies. De overeenkomst dateert van 27 februari 1674. In die overeenkomst werd besloten om alle polders uitmakende de ronde venen in een algemene ringkade te mogen omsluiten. Dit akkoord en octrooi kan alleen door beide provincies worden verbroken en niet door de willekeur van enkele personen. Bovendien kan Holland niet terugtreden omdat daar de provisionele representanten van het volk bij hun publicatie van maart 1795 hebben bepaald dat alle colleges die toezicht hebben op dijken en waterwerken *“provisioneel moeten blijven op den voorigen voet.”* Een poldermeester kiezen met meerheid van stemmen betekent dat deze niet met éénderde meerheid weer kan worden afgezet. Iedere polder heeft voorts het recht de hoeveelheid morgentalen vast te stellen die een stemhebbende dient te hebben. Voor de Noorder- en Zuiderpolder (=de huidige polder Groot Mijdrecht Noord) is dat 10 morgen.

De macht om maatregelen te nemen wanneer een hoefslag te smal, te laag of te zwak bevonden wordt ligt bij het schap en niet bij de poldermeester. Als de schouten de poldermeesters assisteren bij het schouwen, wie is dan de eindverantwoordelijke? Het lijkt alsof de briefschrijvers maar weinig vertrouwen hebben in poldermeesters. De

onderhoudskosten van de Stichtse sluizen worden per rato der morgentalen van iedere Stichtse polder gedragen. De opstellers hadden dat moeten weten. Ook dat de Nessesluis (lag toen bij de uitmonding van de vroegere Bijleveld bij Nes aan de Amstel) door de Hollandse polders wordt onderhouden. Het noemen van een oppercollege betekent in feite kiezen voor het schap. Alleen de naam is veranderd. Het oppercollege mag geen verteringen maken ten algemene lasten, stelt het plan. Dat betekent dat zij die kosten zelf moeten betalen en dus niet staan te trappelen om 11 tot 12 personen te onthalen.

“Moet ik, die mijn kade op orde heeft, dan meebetalen aan andere kaden die slecht zijn onderhouden?” De ondervinding heeft geleerd dat het maken van kaden in het gemeen enorme kosten voor de polders veroorzaakt. Om die reden is besloten tot verhoefslaging om aldus ieder zijn aandeel te geven. Algemeen goed gaat algemeen verloren en wat over veel schijven loopt wordt het minst gewaardeerd.

Het zou schraapzuchtige en ook liberale poldermeesters goed uitkomen om ten koste van het algemeen vrienden te maken door werk wat in één dag gedaan kan worden over acht dagen uit te smeren, aldus het heemraadschap in haar verweer tegen de aantijgingen.

Tenslotte

Het verweer van het schap was tevergeefs. Datzelfde jaar nog wordt het heemraadschap vervangen door een oppercollege en komen de Hollandse en Stichtse polders ieder onder eigen bestuur.

Inmiddels zijn we twee eeuwen verder en blijken hoogwater-

toestanden nog steeds actueel. In 1995 stond het huidige waterschap (weer) voor de vraag hoe overtollig water uit de Rondeveense polders kwijt te raken. Heftige regenval in oktober en geen ruimte voor overtollig water. Onlangs ook weer een periode met veel regen en hoge waterstanden. Het huidige waterschap is inmiddels door de vele fusies groot, machtig en in de ogen van velen zelfs ongrijpbaar geworden. Hopelijk slagen zij erin door hun grootte op tijd ruimte vrij te krijgen voor opslag van overtollig water. Zo niet dan is het niet denkbeeldig dat we natte voeten krijgen met alle gevolgen vandien

Bron:
-Morreesen en Vermeiden:
Groot plakkaatboek van de Staten
van Utrecht

Klaas Querner, van schoolmeester tot notabele

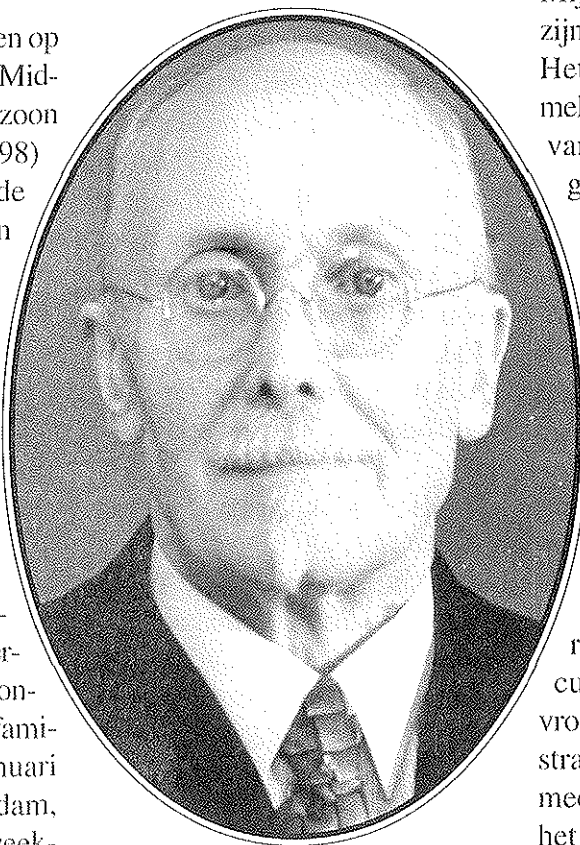
door Joop Frankenhuizen

In 1898 wordt de in Midden Beemster woonachtige Klaas Querner benoemd tot hoofd van de openbare school in De Hoef. Kort daarop wordt hij in dezelfde functie benoemd in Mijdrecht. Dertig jaar lang zal hij in allerlei maatschappelijke en culturele hoedanigheden zijn stempel drukken op de Mijdrechtse samenleving. Dan keert hij de gemeente plotseling de rug toe. Wie was Klaas Querner en hoe ging een overwegend agrarische gemeenteraad om met openbaar onderwijs in een tijd waarin de toenemende polarisatie tussen protestant en katholiek ook Mijdrecht niet onberoerd liet.

Inleiding

Klaas Querner is geboren op 1 december 1866 in Beemster, Middenbuurt, Noord-Holland, als zoon van Daniel Querner (1830-1898) grof- en hoefsmid in hetzelfde dorp en Antje Swagerman (1830-1922) zonder beroep. Op 11 augustus 1892 treedt hij in het huwelijk met Dorothea Roos (1869-1940). Het echtpaar krijgt vier kinderen. Klaas Querner overlijdt op 29 april 1951 in Bussum waar hij inwoonde bij zijn zoon David.

Klaas Querner is het negende kind uit een gezin van veertien en de eerste van een reeks onderwijzers die zijn tak van de familie zou voortbrengen. In januari 1884 vertrekt hij naar Zaandam, waarschijnlijk om daar de kweekschool te bezoeken en daarna te werken als onderwijzer. Vier maanden na zijn huwelijk, in Beemster, Middenbuurt, wordt op 18 december 1892 zoon Daniël geboren. Deze overlijdt al op jonge leeftijd als gevolg van een medische misser. Een groot wagenwiel is op het jongetje gevallen met als gevolg een gebroken heup. Om de breuk te lokaliseren wordt in Amsterdam gebruik ge-

maakt van een nieuwe techniek. Fotograferen met röntgenstralen. Heerlaas verkeert het gebruik van die stralen nog in een experimenteel stadium. Daniël krijgt een veel te hoge dosis en overlijdt op 18 november 1897. Twee jaar na de geboorte van Daniël, wordt dochter Pietertje Dorothea geboren. Op 1 juli 1898, Klaas is dan 31 jaar oud, verhuist het echtpaar met hun dochter naar

het buurtschap De Hoef nabij Mijdrecht. Klaas is daar benoemd tot hoofd van de openbare school voor een traktement van 800 gulden per jaar, een vrije woning en een tuin. In het salaris zit ook het geven van aanvullend onderwijs in de avonduren. Een jaar na de verhuizing wordt de tweede zoon Daniël geboren. Op 24 februari 1902, het echtpaar woont dan al in Mijdrecht, volgt de geboorte van dochter Antje.

De benoeming van een schoolmeester

Eind 19e eeuw telt de gemeente Mijdrecht ruim 3500 inwoners. Er zijn iets meer mannen dan vrouwen. Het gemeenteverslag over 1900 meldt drie gevallen van typhus, twee van difterie en een van croup. De goederen van de typhuspatiënten worden niet meer verbrand maar gedesinfecteerd.

De twee openbare scholen, één in het dorp en één in De Hoef, tellen samen 115 leerlingen. Negenenvijftig ervan krijgen kosteloos onderwijs. Er zijn vier bijzondere scholen met totaal 322 leerlingen waarvan 102 kosteloos. Het zijn de r.k. school in Driehuis, de particuliere bewaarschool van mevrouw Van Wieringen in de Dorpsstraat en twee scholen op gereformeerde grondslag. De een staat in het dorp, de andere in De Hoef. Kinderen van ouders die lid zijn van de NH kerk bezoeken de openbare school. De Mijdrechtse gemeenteraad telt 11 leden. De verhouding protestant-katholiek is 6:5.

Op 2 juni 1898 komt in de raad de benoeming van een hoofd van de openbare lagere school in de Hoef aan de orde. De behandeling ervan gebeurt achter gesloten deuren, want het gaat om een persoon-

lijke aangelegenheid. Uit drie kandidaten wordt gekozen Klaas Querner uit Midden Beemster.

Inkomensafhankelijk schoolgeld

Een maand na zijn start in De Hoef wordt Querner meteen al geconfronteerd met de Mijdrechtse politiek. De tegenvallende kosten van het openbaar onderwijs staan op de agenda van de gemeenteraadsvergadering. Vooral het verbruik van steenkool is hoog en enkele raadsleden stellen gerichte vragen. "Of een schoolmeester vrij stoken heeft", vraagt iemand. Het antwoord van burgemeester De Voogt is ontkennend, maar kennelijk voelt hij waar de schoen wringt want in één adem voegt hij er aan toe dat er bij de lossing van de steenkool altijd een gemeentebode aanwezig is. Echt tevreden met dit antwoord is de raad niet en de gedachte dat er op de openbare scholen maar raak gestookt wordt blijft dan ook hardnekkig hangen. Querner begint onder een slecht gesternte.

Even later komt de schoolgeldheffing aan de orde. Onderwijs op openbare scholen is in die tijd niet gratis en het daarvoor te betalen schoolgeld is afhankelijk van het gezinsinkomen. Aan de orde is een voorstel van B&W om het schoolgeld voor het eerste kind te verhogen naar 1 gulden per maand en dan aflopend naar 50 cent. Het schoolgeld voor het tweede en volgende kind uit het zelfde gezin is lager. Minvermogenden betalen half geld, onvermogenden betalen niets. De discussie gaat over het leggen van de inkomensgrenzen. Bij welk inkomen hoort welk schoolgeld. Na veel heen en weer gepraat worden vier inkomensklassen vastgesteld. De laagste loopt van 400 tot 499 gulden per jaar, dan volgt 500-799, daarna

800-999 terwijl ouders die meer dan 1000 gulden per jaar verdienen het maximale schoolgeld moeten betalen. Eerder had het college de grens per groep één gulden hoger gesteld. Toen viel 1000 gulden in de derde groep en dat was voor enkele raadsleden reden om niet akkoord te gaan. Aangezien de vierde groep nu met 1000 gulden begint zijn ze tevreden en stemmen ze in met het gewijzigde voorstel. Waarom die ene gulden in de vierde groep zo'n

grote rol heeft gespeeld is nergens vermeld. Nu de inkomensklassen zijn vastgesteld is het zaak te bepalen welke ouders in welke groep vallen. Ook daarover beslist de raad en de besluiten hierover worden dan ook regelmatig betwist. In bijna elke raadsvergadering is er wel een protest van iemand die problemen heeft met het vastgestelde schoolgeld en in een lagere tariefgroep geplaatst wil worden. Soms volgt dan een discussie, maar meestal blijft het bij een

AKTE VAN BEKWAAMHEID

VOOR

LAGER ONDERWIJS.

De COMMISSIE VAN EXAMEN, krachtens art. 1 van het Koninklijk Besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 182), door den Minister van Binnenlandse Zaken bij beschikking van 12 Sept 1891, n°. 3324, afte. benoemd, heeft in hare zittingen van den vyftiensten October, 1891 geëxamineerd

Klaas Querner,
geboren den 1sten December 1866 te Beemster, in de vakken nader omschreven in het Programma, behoorende bij het bovengemeld Koninklijk Besluit, en hem ten gevolge van dat examen uitgereikt de AKTE VAN BEKWAAMHEID voor huis- en schoolonderwijs in de VRIJE EN ORDE-OEFENINGEN DER GYMNASIEK.

Amsterdam, den 16^{den} October, 1891

NAMENS DE COMMISSIE,

De Vriesman Voorzitter.

De Boer Secretaris.

Handteekening van den afstamingsorde: (na variëtar.)

V. H. H. H.

weigering de eerder genomen beslissing te veranderen.

Beknibbelen

In september 1899 is het onderhoud van de scholen aan de orde. De raad gaat weer op de beknibbeltoer en probeert de uitgaven van het college omlaag te krijgen. De privaten in de school in de Hoef, waar Klaas Querner inmiddels een jaar lang de scepter zwaait, zijn in erbarmelijke staat en zullen bij de eerstvolgende inspectie zeker worden afgekeurd. Dit laatste wil men niet en zonder noemenswaardige discussie gaat de raad akkoord met het voorstel de privaten te vervangen. De lezer moet zich dan voorstellen dat het hier niet gaat om toiletten zoals wij die nu kennen en die met stromend water worden doorgespoeld. Het gaat in die tijd om simpele op elkaar gestapelde cementen ringen die zo een bak vormen. Het gedeponeerde verdwijnt door verval in een beerput. Op de agenda staat ook nog de aanschaf van enkele schoolmeubelen. Hier valt wat eer te behalen denken enkele raadsleden, want het bedrag dat B&W opvoert is aan de hoge kant. "Of het niet met wat minder kan", vragen zij. Dat kan, maar pas nadat er contact is opgenomen met de christelijk nationale school in de Mennonietenbuurt en de katholieke school in Driehuis. Het gevolg is een bedrag per leerling. De totale kosten blijken dan lager dan wat het college eerder had opgevoerd. De opposanten leunen tevreden achterover.

De schoolbibliotheek

In dezelfde vergadering stelt het college voor 25 gulden in de schoolbibliotheek stoppen. Raadslid dokter Daniël de Bruijn ziet daar

wel wat in. Hij is voorzitter van het departement Mijdrecht van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (het Nut) en deze liberale organisatie is voorstander van een bibliotheek zonder religieuze signatuur. Volgens De Bruijn zou dat goed passen in een openbare school. Het probleem is echter dat de Hervormde Gemeente geen eigen school heeft en kinderen van hervormde ouders de openbare school bezoeken. Een ander aspect vormen de katholieken en die zien openbaar onderwijs weer niet zitten, laat staan de denkwijze van het Nut. Raadslid Bos verwoordt de mening van de behoudende raadsleden. Als hij het woord 'neutrale boeken' hoort, heeft hij al genoeg, laat hij weten. Neutraal bestaat niet in zijn ogen. De liberale De Bruijn repliciert dan dat Bos niet eens de moeite heeft genomen de

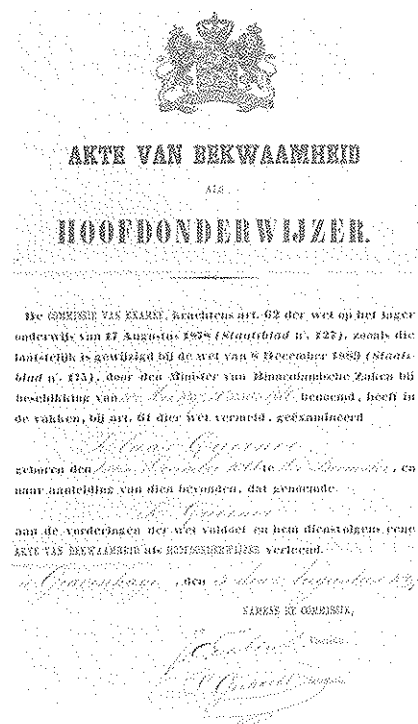
van die bibliotheek gebruik maken en omdat het rijk een bijdrage van de gemeente niet verplicht heeft gesteld wordt het voorstel met 6 tegen 5 stemmen afgewezen. De voorstanders van een schoolbibliotheek zijn De Bruijn, De Boer, De Groot, Schuur en burgemeester De Voogt.

Pas in 1914 zal het Nut er in slagen om naast de Nutsbibliotheek een schoolbibliotheek gevestigd te krijgen. Het lukt ze zelfs de boeken, die eertijds al voor een schoolbibliotheek waren aangeschaft, in bezit te krijgen en de bibliotheek in de openbare school aan het dorp gevestigd te krijgen. De enige voorwaarde die de gemeente stelt is dat voor aanschaf van nieuwe boeken toestemming van B&W nodig is. De nieuwe bibliotheek begint dan met 243 boeken en geldt voor leerlingen van het derde tot het zevende leerjaar.

Querner komt naar Mijdrecht

In april 1901 verzoekt Jan van den Nieuwenhuizen eervol ontslag als hoofd van de openbare school in het dorp. Gelijktijdig komt uit De Hoef een verzoek binnen van Klaas Querner om te worden overgeplaatst naar de school in het dorp. Een maand later ontvangt de gemeente een brief van de in 1885 opgerichte zangvereniging 'Zang en Vriendschap'. "In het belang van de zangvereniging ondersteunen wij van harte het verzoek van onze directeur, de heer Querner", schrijft het bestuur.

In mei besluit de raad eervol ontslag te verlenen aan de heer Van den Nieuwenhuizen en wordt er achter gesloten deuren gesproken over Querner's verzoek tot overplaatsing. Hij blijkt een populair man te

catalogus in te kijken. Wijzend op het algemeen belang voor de gemeente probeert burgemeester De Voogt het voorstel geaccepteerd te krijgen, maar omdat ook andere scholen, waaronder de katholieke in Driehuis en de christelijk nationale school in de Mennonietenbuurt ook

Strijkje 'De Kom' rond 1920. Geheel rechts Klaas Querner.

zijn geworden, de ouders lopen met hem weg. De commissie plaatselijk schooltoezicht denkt daar echter anders over en adviseert het verzoek tot overplaatsing niet te honoreren. Hij is ongeschikt als hoofd en zeker met mensen onder zich. Bovendien heeft hij geen enkele bij-akte die de aanstelling als hoofd van een grotere school rechtvaardigt. De regionale schoolopziener is dezelfde mening toegedaan. Ook hij wijst benoeming af.

Het merendeel van de raad echter hecht grote waarde aan het oordeel van de ouders en legt de adviezen naast zich neer. Zelfs de onlangs benoemde burgemeester Van Tricht verklaart zich voorstander ondanks zijn slechte ervaring met een leesles van Querner. Raadslid

Oliemans merkt nog op dat Querner in de Hoef zes klassen alleen moet draaien terwijl hij in het dorp hulp heeft van twee andere leerkrachten. Querner wordt tenslotte met 6 stemmen voor en 2 tegen benoemd tot hoofd van de openbare lagere school in het dorp Mijdrecht.

De omstreden benoeming heeft gevolgen. In augustus nemen de raadsleden D. de Bruijn, K. van Wieringen jr. en A. de Ruiters ontslag als leden van de commissie plaatselijk schooltoezicht. De overplaatsing van Querner is in hun ogen niet in het belang van het onderwijs in de school aan het dorp. De raad heeft meer de oren laten hangen naar de moeders van de kinderen dan aan de commissie die zij zelf heeft ingesteld. De commissie wordt daarop ontbonden. Querner wordt

hoofdonderwijzer in het dorp en per 1 september 1901 wordt plaats in de Hoef ingenomen door P. van Balen uit Bodegraven.

Diefstal door de hoofdonderwijzer

In januari 1906 komt het tot een treffen tussen Querner en burgemeester Van Tricht. Raadslid Heuvelink meldt tijdens een raadsvergadering dat op maandag 27 november van het vorig jaar de lokalen van de openbare school onverwarmd waren en burgemeester Van Tricht zou daarvan de oorzaak zijn. Kinderen hadden met jassen aan en petten op de lessen moeten bijwonen terwijl 40 andere kinderen de school hadden verlaten omdat ze het koud hadden. Samen met raadslid

Klaas van Wieringen jr. heeft hij Querner toen horen klagen dat hij door de burgemeester beschuldigd was van diefstal van turf.

Een hoofdonderwijzer beschuldigen van diefstal en dat in een tijd waarin een onderwijzer in één adem wordt genoemd met de dominee, de pastoor, de dokter en de notaris. Dat is ondenkbaar en moet worden uitgezocht. Ingevolge artikel 183 van de gemeentewet willen beiden nadere inlichtingen van de burgemeester. Als de beschuldiging waar is dan moet Querner worden ontslagen, zo niet dan moet Van Tricht er voor zorgen dat de goede naam van Querner in ere wordt hersteld.

De aanval is de beste verdediging

De burgemeester, die onraad ruikt, heeft zich de afgelopen maand goed op de zaak voorbereid. Hij gaat over tot de aanval. Hij verklaart Heuvelink geen verantwoording te zijn verschuldigd voor gesprekken die hij goed vindt met ambtenaren te voeren. Hij vindt de interpellatie een ongepaste aanmatiging die geen steun vindt in de gemeentewet. "Doch om te zien voor welke koffiepraatjes de interpellant zich hier warm maakt, verklaar ik uitdrukkelijk dat ik de heer Querner niet heb toegevoegd: Gij zijt een dief of gij hebt gestolen. Alleen in een gesloten vergadering willen B&W de raad inlichten over de resultaten van een onderzoek waartoe besloten werd nu het hoofd der school goed vond het publiek in deze aangelegenheid te mengen. Misschien zal men mij toevoegen, waarom in een besloten en niet in een openbare vergadering. Wij willen niet meewerken dat ten genoegen van publiek een zogenaamd heftig debat plaatsvindt over personen", aldus de burgemeester.

Burgemeester in het nauw

Volgens Van Tricht ligt de oorzaak van de koude klaslokalen bij de werkvrouw. Zij was plotseling ziek geworden waardoor haar man verzuimd had de kachels aan te maken. Hij had toen verwacht dat Querner hem meteen gewaarschuwd zou hebben, want dan hadden er meteen maatregelen getroffen kunnen worden. Nu kon hij dat pas 's middags. Klaas van Wieringen jr. merkt dan op dat Querner op woensdag, donderdag en vrijdag geprobeerd had de burgemeester te spreken te krijgen, maar pas op zaterdag werd hem gehoor verleend. Querner had toen meegedeeld dat de turf al een paar dagen op was. De wethouders Engel en Goes komen de burgemeester te hulp. Engel verklaart dat Querner hem verteld heeft dat Van Tricht hem niet echt voor dief had uitgemaakt, althans dat woord niet heeft gehoord. Querner had de beschuldiging geput uit de zin van het gesprokene. Bovendien had het hoofd verklaard zelf ook fouten gemaakt te hebben. De lezing van Engel wordt door collega wethouder Goes ondersteund. Raadslid Heuveling vraagt beide collegeleden dan of zij voor zichzelf hebben uitgemaakt dat Querner een dief is. Ouders willen hun kinderen niet aan een dief toevertrouwen en dat is de reden waarom hij om een openbaar debat verzoekt. Hij dient daarop een motie in waarin hij het handelen van de burgemeester afkeurt.

De climax komt als Van Tricht weigert de motie in stemming te brengen. Dan keert de hele raad zich tegen hem. Het is aan de raad om te bepalen of een vergadering openbaar of besloten is en niet aan de burgemeester. Het staat in artikel 43 van de gemeentewet, maar over de uitleg ervan blijkt het college, onder

leiding van de burgemeester, een andere mening te hebben. Van Tricht blijft bij zijn weigering en de vergadering gaat mokkend uiteen.

In een gemeenteraad horen geen moties thuis

Het vervolg komt in maart. Raadslid Heuvelink heeft problemen met de notulen van de vorige vergadering. De weigering van de burgemeester om de schriftelijke motie in stemming te brengen is zijn inziens onderbelicht. Van Tricht is het daar niet mee eens. Er volgt een korte woordenstrijd waarna de behandeling van de notulen wordt voortgezet. Na afloop ervan verzoekt Heuvelink het woord. De burgemeester weigert "Na afloop van de vergadering", antwoordt een geïrriteerde Van Tricht. Als Heuvelink dan zegt dat hij het woord wil in verband met de agenda, krijgt hij het. Hij dient daarop een motie in waarin de houding van de burgemeester op de vorige raadsvergadering ten zeerste wordt afgekeurd. Een vruchtbare samenwerking met de voorzitter (de burgemeester) is alleen mogelijk als de voorzitter zich bepaalt tot een wettige behandeling der gemeentezaken en hij verzoekt de voorzitter deze zaken in acht te nemen en de motie in stemming te brengen. Van Tricht laat weten hieraan niet te voldoen. "In een gemeenteraad horen geen moties thuis", stelt hij bits, "men heeft daar alleen gemeentezaken te behandelen."

Wel verklaart hij dat de meerderheid van het college (twee wethouders en de burgemeester) inmiddels besloten hebben om na afloop van de agenda in openbare vergadering de inlichtingen te geven die men in de vorige vergadering vermeende alleen in besloten vergadering te verstrekken. Heuvelink vindt

dat allemaal vriendelijke woorden maar blijft er op staan dat zijn motie in stemming wordt gebracht. Weer weigert Van Tricht. Hij verdedigt zich met de opmerking: "... mijn handelingen zijn door de autoriteiten volkomen goedgekeurd en de raadsle-

raadsvergaderingen wordt met geen woord meer gerept over de turfaffaire van Querner en de rol van Van Tricht daarin.

college van Gedeputeerde Staten roet in het eten van de raad. Zij weigeren toestemming te geven de school in de Hoef te sluiten. De burgemeester stelt voor in beroep te gaan bij de koningin. Dit wordt met algemene stemmen goedgekeurd. In

*Hoofdonderwijzer Klaas Querner met klas achter de openbare school aan de Kerkstraat.
Op de achtergrond de N.H. kerk van Mijdrecht*

den hebben op hun adres bij Gedeputeerde Staten den kous op de kop gekregen." Heuvelink merkt op dat het laatste woord over deze affaire nog niet is gezegd. Op deze derde weigering van Van Tricht verlaten de raadsleden Heuvelink, Oliemans, Van Wieringen, Burggraaff en Zuiderwaard boos de vergadering. Omdat de raad niet meer voltallig is, rest de burgemeester niet anders dan de vergadering te sluiten.

Of burgemeester Van Tricht zijn mond voorbij gepraat heeft en of Heuvelink ooit zijn zin heeft gekregen is niet duidelijk. In volgende

Openbare school moet verdwijnen

Na de heftige discussie komt het opheffen van de openbare school in de Hoef aan de orde. De opvolger van Querner, meester Van Balen, heeft het vijf jaar uitgehouden maar geleidelijk aan is het aantal leerlingen drastisch teruggelopen. In maart 1906 vertrekt Van Balen. Met algemene stemmen wordt besloten de school te sluiten en met de gemeente Uithoorn contact op te nemen over voortgang van het onderwijs in de kleine buurtschap. Dan gooit het

december 1906 vertrekt de onderwijzeres nuttige handwerken en vraagt de Raad van State meer informatie over de door B&W gehanteerde motieven voor de sluiting. In juli 1907 wordt het besluit van de gemeenteraad van Mijdrecht door de Kroon vernietigd. De heer B.J. de Jong wordt aangesteld tot hoofd der school in de Hoef en op 19 augustus 1907 wordt de school, die een jaar heeft leeggestaan weer gebruikt voor openbaar onderwijs. Meester de Jong begint met 10 leerlingen uit 4 gezinnen.

Niet alleen maar hoofd der school

In de bijna 30 jaren dat de liberale en soms koppige Querner in Mijdrecht vertoeft vervulde hij veel nevenbetrekkingen. Naast zijn directeurschap van de zangvereniging 'Zang en Vriendschap' wordt hij in 1903 secretaris van het departement Mijdrecht van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (het Nut). In 1904 wordt hij bibliothecaris van de 1858 door het Nut opgerichte volksbibliotheek. Hij volgt J. Van Den Nieuwenhuizen op, die het wegens zijn gevorderde leeftijd niet meer ziet zitten. De benoeming van Querner zal ongetwijfeld te maken hebben gehad met het feit dat hij hoofd is van de openbare school want in 1905 mag de bibliotheek, dat wil zeggen de kast met boeken, verhuizen naar een lokaal in de openbare school. De toestemming van de gemeente om de Nutsbibliotheek in de openbare school te houden is

gegeven onder de voorwaarde dat het publiek de school niet vervuult. Men koos uiteindelijk voor de openbare school omdat de particuliere bewaarschool van mevrouw Van Wieringen in de dorpsstraat te vochtig is voor boeken. Klaas Querner is ook lid van de Mijdrechtse commissie tot bevordering van trouw schoolbezoek. De commissie is een onderdeel van het Nut en opgericht in 1875. Het doel van de commissie is het tegengaan van schoolverzuim door nauwe contacten te onderhouden met gezinnen van schoolgaande kinderen. De schoolwet, die lager onderwijs verplicht zal stellen, is er dan nog niet.

VIOS

Van 1906 tot 1909 is Klaas Querner directeur van het fanfarecorps 'Vooruitgang Is Ons Streven' (VIOS). De vorige directeur Gijzen is daar met ruzie weggegaan en het bestuur heeft Querner gevraagd de

zaak over te nemen. Querner, die zelf geen enkel instrument bespeelt, wil dat wel doen. Hij is tenslotte directeur van de zangvereniging 'Zang en Vriendschap' en ziet dat directeurschap als een goede basis tot samenwerken. Echter een groep muzikanten in het gareel te houden is wat anders dan een groep zangers. Drie jaar lang wordt zijn optreden regelmatig ter discussie gesteld en als de vereniging dan op zoek blijkt naar een andere directeur, houdt Querner het bij VIOS voor gezien

In 1911 opent het Nut in een van de lokalen van openbare school de ambachtstekenschool. De school wordt gesubsidieerd door de gemeente, het Nut, de provincie en het Rijk. Klaas Querner wordt er een van de vier onderwijzers.

De zangvereniging

De op 15 oktober 1884 opgerichte zangvereniging 'Zang en

Dirigent Klaas Querner met het koor 'Zang en Vriendschap' ter gelegenheid van de onafhankelijkheidsfeesten in 1913.

Vriendschap' komt onder leiding van Klaas Querner tot grote bloei. Bijgaande foto uit 1913, genomen ter gelegenheid van de 100-jarige herdenking van de onafhankelijkheid van Nederland, geeft een beeld van de dirigent, de samenstelling van het koor en de koorleding uit die dagen. Tot de Tweede Wereldoorlog is 'Zang en Vriendschap' toonaangevend. Daarna zet langzaam een teruggang in. Het ledental loopt terug en in 1981 besluit het bestuur de vereniging op te heffen. Zang en Vriendschap heeft het 100 jarig bestaan nooit kunnen vieren. Het huidige ROM koor is in haar schreden getreden.

In december 1918 besluit het Nut tot de oprichting van een "Vereniging ter bevordering van de verkrijging van onroerend goed door Landarbeiders van Nutsgrond" Klaas Querner wordt lid van het bestuur. Om de katholieken vóór te zijn en omdat er in de gemeente maar één zo'n vereniging voor subsidie in aanmerking komt, wordt de oprichting zeer snel gerealiseerd. Vermoedelijk heeft de vereniging zich onder meer bezig gehouden met het uitgeven van Nutsgrond voor volkstuintjes. De Mijdrechtse Nutslaan dateert uit die tijd.

In 1920 blijkt uit de veilingakte van het pand bekend als Dorpsstraat 16 hetwelk in 1969 is gesloopt, dat Klaas Querner namens de Nutsspaarbank tekent als directeur. Verder onderzoek leert dat hij van 1910 tot 1917 commissaris en van 1918 tot 1925 directeur is geweest van genoemde spaarbank. De toenmalige Nutsspaarbank heet nu Fortis bank.

In januari 1924 krijgt Klaas Querner vanwege zijn vergevorderde doofheid eervol ontslag als hoofd van de openbare school. Drie jaar

later op, 18 oktober 1927, verhuist hij met zijn vrouw naar Amsterdam waar zij intrekken bij dochter Antje. In december dat jaar verhuist Antje naar het diaconessenhuis in Eindhoven waar zij als verpleegster werk heeft gevonden. Vader en moeder Querner blijven alleen achter. In de periode tussen 1928 en 1939 woont het echtpaar in Amsterdam op vier verschillende adressen. In 1939 volgt de laatste verhuizing. Dit keer naar Bussum, waar zij intrekken bij zoon Daniël. Op 17 juni 1940 overlijdt op 70-jarige leeftijd Querner's vrouw Dorothea. Klaas overleeft de oorlog en overlijdt in Bussum op 29 april 1951 op 84-jarige leeftijd. Hij wordt gecremeerd in het crematorium Westerveld waar ook zijn as is verstrooid.

De kinderen Querner

Zoon Daniël I, geboren te Beemster, Middenbuurt op 18 december 1892, werd slechts vijf jaar oud. Hij overleed op in Amsterdam op 18 november 1897 in Amsterdam als gevolg van een mislukte geneeskundige ingreep.

Dochter Pietertje Dorothea, geboren te Beemster Middenbuurt op 14 juni 1894, trouwde op 11 september 1919 met de in Baambrugge geboren Herman Gerrit Dokkum (1894-1970). Pietertje overleed in Loosdrecht op 8 september 1983. Beiden waren werkzaam in het onderwijs.

Zoon Daniël II geboren te Mijdrecht op 8 juli 1899 was werkzaam in Mijdrecht als ambtenaar van de burgerlijke stand en later in Bussum als boekhandelaar. Op 1 juli 1926 trouwde hij met zijn jeugdliefde Catharina Broerse (1900-1993), dochter van de Mijdrechtse graanhandelaar Jacobus Broerse en Catharina van der Helm. Het echtpaar

kreeg drie kinderen. Het zijn Catharina Querner, geboren in Bussum 31 maart 1927, onderwijzeres, Klaas Querner, geboren in Bussum 14 augustus 1930, onderwijzer en Dorothea Annie Querner, geboren te Bussum 11 mei 1936, kleuterleidster. In 1960 stopte de 61-jarige Daniël met de boekhandel. Hij overleed in maart 1985.

Dochter Antje Querner, geboren te Mijdrecht op 24 februari 1902 was werkzaam als onderwijzeres en later als verpleegkundige. Zij overleed te Bussum op 17 september 1990.

Bronnen:

- Raadsverslagen gemeente Mijdrecht 1883-1902.

- "De familie Querner", Een hoofdstuk in de uitgave "Westfriese Families" gedateerd september 1981 en uitgegeven door de stichting met dezelfde naam.

- Gemeentearchief Amsterdam persoonskaarten.

Mijn dank gaat uit naar Klaas Querner, woonachtig te Loosdrecht, zoon van Daniël II en kleinzoon van de beschreven Klaas Querner. Zijn aanvullende informatie, over de familie Querner heeft veel verduidelijkt. Alle aktes en de portretfoto van Klaas Querner zijn door hem ter beschikking gesteld voor dit artikel.

Zwemmen en het zwembad van Vinkeveen¹

door Jan Rouwenhorst

De gemeente Vinkeveen en Waverveen ligt in een waterrijk gebied. Kortom, een mooie omgeving voor waterrecreatie. Maar dan wel op verantwoorde wijze en een betamelijke manier. En wat dat inhoudt, wordt bepaald door de plaatselijke politici en de tijdgeest. Wilde, niet gereglementeerde recreatie is de overheid een gruwel. Zowel nu als vroeger. Kortom, werk aan de winkel voor de lokale bestuurders en toezichthouders. Dit verhaal gaat over het zwemmen en het toezicht daarop in Vinkeveen. Een terugblik op het particulier initiatief en de betrokkenheid van het gemeentebestuur in de periode 1933-1953.

Hulpmiddelen

In de zomer van 1933 vraagt het gemeenteraadslid N. Verrips om bescherming van eigendommen in de veenderij. Want, “als gevolg van het verkeer in de veenderij van visschers en personen die de veenpolder voor sport en andere doeleinden bezoeken, worden landerijen gebruikt als ware het eigendom van deze personen en ontziet men zich niet de goederen die daarop voorkomen te vernielen of onbruikbaar te maken. Mede als gevolg van de reclame die de Vischvereniging maakt, neemt het verkeer hand over hand toe en worden de verveners de dupe van de sportbeoefenaars.” Spreker meent te kunnen eisen dat voldoende toezicht in de polder wordt uitgeoefend.

Burgemeester G.E. Mühlradt zegt “al het mogelijke te doen om de eigendommen en goederen te beschermen, doch afdoende toezicht over zoo'n groote uitgestrektheid is wel buitengesloten met de hulpmiddelen waarover thans wordt beschikt. Indien de geldmiddelen zulks toelieten moest kunnen worden beschikt over een snel varende motorboot ten behoeve van de politie.”

Een maand later, in augustus 1933, wordt een collegevoorstel aan de orde gesteld, waarin het verboden wordt bad- en zweminrichtingen te exploiteren van zonder vergunning van den raad. De achtergrond is allen duidelijk: “de plaatsen waar en de manier waarop thans baden worden genomen eischen toezicht en voorschriften van de overheid.” Zwaar telt mee dat is geconstateerd dat jongens en meisjes samen zwemmen, “wat niet bevorderlijk kan worden geacht voor de goede zeden.” De verordening wordt bij acclamatie vastgesteld. een verordening vast. De regelgeving verbiedt om binnen de gemeente Vinkeveen en Waverveen op enige locatie gelegenheid te bieden aan tien of meer personen om te zwemmen of baden. Overtreding wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twee maanden of geldboete van maximaal f 300,—.

In november van 1933 geeft de burgemeester aan dat “met het oog op de vele bezoeken door vreemdelingen aan dezen polder gebracht (...) afdoende toezicht met de juiste hulpmiddelen een gebiedende eisch wordt.” Hoewel men daarvoor belangrijke geldelijke offers zal moeten brengen, moet de gemeente de

beschikking krijgen over een snel varende motorboot. Een van de veldwachters zou dan des zomers voortdurend kunnen worden aangewezen dit toezicht uit te oefenen, onafhankelijk van de hulp of medewerking van derden.

Boot, benzine, bemanning

In de optiek van de raad dienen de gemeentelijke verordeningen ten aanzien van het zwemmen dienen strikt nageleefd te worden. Daarom besluit de raad in februari 1934 om in beginsel een geldlening van f 2.000,— aan te gaan voor de aanschaf van een motorboot, waarmee de controles kunnen worden uitgevoerd. Bovendien stelt de raad een bedrag van f 1.300,— op jaarbasis beschikbaar ter dekking van de te maken personeelskosten. Maar eerst moet de rijksoverheid de aanschaf van de boot goedkeuren. Er is immers sprake van een langdurige economische crisis en de overheid voert een doelbewuste ‘aanpassingspolitiek’. Dat wil zeggen de uitgaven worden zo laag mogelijk gehouden. Ook staat vast dat burgemeester Mühlradt er niets voor voelt de gemeente in een afhankelijke positie te manoeuvreren. Hij wenst geen gebruik te maken van de boot van de Rijkspolitie, omdat die dienst zelfstandig zijn eigen diensten maakt. En ook het aanbod van de visvereniging ‘De Goede Vangst’ wijst hij af, hoewel die zowel een boot als benzine beschikbaar wil stellen.

In de zomer van 1934 deelt het provinciebestuur mee dat er bij de ministers van Financiën en Binnenlandse Zaken geen bezwaar bestaat tegen de aanschaf van een boot voor maximaal f 2.000,— . Ook krijgt de gemeente toestemming om voor ten hoogste f 1.000,—

*Van links naar rechts:
Tiny Mulckhuijse, Janny Vulperhorst,
Jan Vulperhorst (met klomp), Annie en
Jan van Vliet uit Baambrugge.*

politiemaatregelen te nemen. De plaatselijke scheepmaker Th. Kok krijgt opdracht een boot te bouwen, waarvan de kosten f 1.900,— bedragen.

Uit de archiefbescheiden is op te maken dat de landarbeider-jacht-opziener K. Hoffmans wordt opgedragen toezicht te houden gedurende 1934. Het jaar daarop is die taak toebedeeld aan de gemeenteveldwachter M.A. Verdonk. Die wordt daarin bijgestaan door de wegwerker G. van Zwieten, “die in de zomermaanden minder werk op den weg heeft te verrichten”.

Excessen

In april 1934 jaar richten de heren W. Borst, A.B. Smit, A. Verrips, N. Verrips en D. van Vliet, vier verveners en een schoenhandelaar en alle vijf inwoners van Vinkeveen, een naamloze vennootschap op met de naam N.V. Bad- en Zweminrichting ‘De Vinkeveense Plassen’, gevestigd aan de Baambrugse Zuwe. De kosten van de inrichting bedragen f 4.000,—.

Burgmeester Mühlradt deelt de gemeenteraad mee dat de directie van

de N.V. gaarne de voorwaarden wil kennen waaronder een vergunning voor deze inrichting zal worden verleend. Hij heeft zelf al een aantal voorwaarden op papier heeft gezet en daarbij “zoowel rekening gehouden met de belangen der badinrichting als met die welke onze gemeente.” Dat geldt met betrekking tot het vreemdelingenverkeer en bovenal met de zedelijkheidsbegrippen. “Alles is door mij in het werk gesteld om excessen op dit terrein tegen te gaan en te bestrijden.”

Duidelijk is op te maken dat de burgemeester enige oppositie uit de raad verwacht, want het heeft er alle schijn van dat hij al ‘politiek wisselgeld’ meeneemt. Want in de raadsvergadering zegt hij: “Aan de inwoners kan genoeglijk het z.g. gemengd baden worden verboden en desnoods ook het zwemmen op Zondag des voor middags.” Meet de burgemeester met twee maten? Immers, zo stelt hij: “Voor vreemdelingen die vooral Zaterdag en Zondag Vinkeveen bezoeken als ontspanningsoord zullen dan andere bepalingen moeten gelden, wil men niet het vreemdelingenverkeer uit de gemeente bannen. Een der voorwaarden moet dan zeker zijn dat ook des

Zondags van de inrichting gebruik kan worden gemaakt.”

Daarbij gaat het natuurlijk om het oplossen van een paradox. Enerzijds de economische belangen, of wel het geldelijk gewin. Anderzijds de principiële stellingname ten aanzien van de zondagsheiliging. Het lijkt alsof de burgemeester met de grootst mogelijke tegenzin komt tot de volgende afweging: “Tevens moet het er noodwendig toe leiden voor hen het gemengde bad toe te staan. De Raad zal de belangen der inwoners en die der vreemdelingen wel weten te onderscheiden. Het is voorts een gemeentebelang dat Vinkeveen zijn aantrekkelijkheid voor de watersportliefhebbers (behoudt).”

Kaf en koren

Mühlradt geeft aan dat “de bedoeling moet voorzitten het zwemmen op den duur naar badinrichtingen te verleggen.” Na de uiteenzetting van de burgemeester is het woord aan de leden van de raad. En daar bestaan diverse opvattingen: tegen zwemmen op zondag, tegen gemengd zwemmen en er is zelfs een groep die beide varianten wil combineren. Maar er worden nog meer opties naar voren gebracht. Vier raadsleden zijn voor gelijktijdig zwemmen van personen van beidelei kunne, maar dan wel strikt gescheiden

Enkele raadsleden vallen op door hun keuze voor een uiterst pragmatische benadering. J. van Vliet memoreert dat uit ervaring blijkt dat veel mensen “thans in den polder zwemmen.” En als die nu naar de zweminrichting zouden komen, dan “wordt het kaf van het koren gescheiden en tevens het politietoezicht beter mogelijk gemaakt”. In het

algemeen is hij tegen gemengd baden, maar hier dient z.i. een uitzondering te worden gemaakt. Ook N. Aarsman benadrukt dat gemengd zwemmen in de polder veel voorkomt. In de inrichting zal er echter sprake zijn van toezicht en dat lijkt hem in ieder geval beter. P. Smit zegt geen bezwaar te hebben tegen gemengd zwemmen. Zijn motivatie: "Men kan het ook te ver drijven. Dan zou men ook feestavonden voor jongens en meisjes te samen moeten verbieden."

Kleedgelegenheden

Mühlradt wijst er ter vergadering nog eens uitdrukkelijk op dat gebruikmaken van een badinrichting – zij het gemengd – onder toezicht van personeel en met inachtneming van de door de gemeente te stellen voorwaarden verre te verkiezen is "boven het openbaar gebruik van kano's, veenakkers en dergelijke als kleedgelegenheden wat nu steeds geschiedt." Want de bad- en zweminrichting voorziet immers in de gelijke kleedhokjes. Er is een tweede vergadering nodig om de beraadslagingen om te zetten in besluitvorming. Dan blijkt dat een meerderheid van de raad tegen gemengd zwemmen is. Maar een algeheel ver-

bod op het zwemmen op zondag haalt het niet.

Aanvullende bepalingen voor de openstelling van het zwembad zijn verder o.a. dat de inrichting alleen geopend mag zijn tussen zonsopgang en zonsondergang en dat er een goede dreg en verbandtrommel aanwezig zijn. Bovendien moet voldoende toezicht zijn gegarandeerd. De uitoefening daarvan is voorbehouden aan een gehuwd mannelijk persoon, die beschikt over ter zake doende diploma's. Overigens moet er ook een gehuwde badmeesteres worden aangesteld.

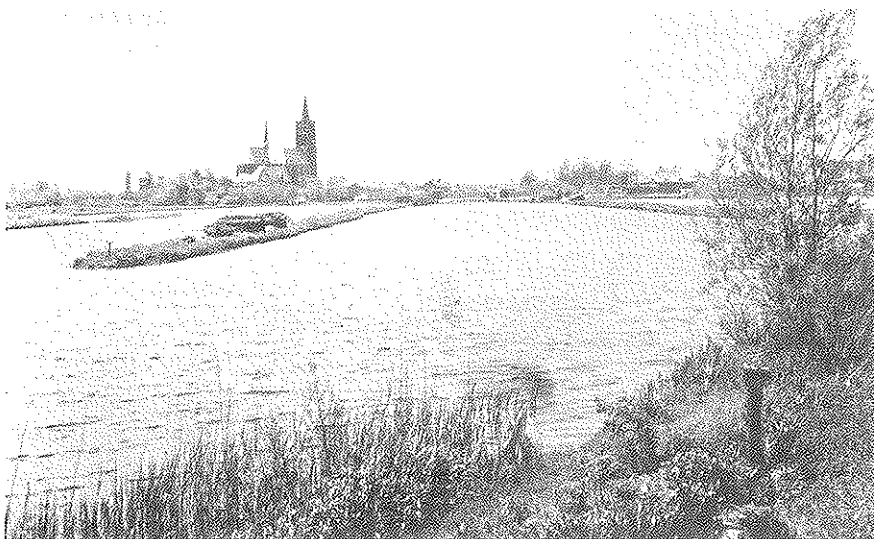
Medio 1935 doet het raadslid N. Verrips, zelf lid van de directie van de zweminrichting, aan zijn collega's in de gemeenteraad een verzoek. Het gaat om de schutting in het zwembad, waardoor het mannen- en vrouwengedeelte van elkaar gescheiden worden. De directie van het bad "zou hierin verandering wensen te zien aangebracht, in die zin dat op het land gedeeltelijk de schutting blijft gehandhaafd, doch de afscheiding in het water door gaas wordt vervangen." Een meerderheid in de raad vindt dit echter geen goed idee.

Van schouder naar oksel

Door het gemeentebestuur worden herhaaldelijk wijzigingen in de algemene politieverordening aangebracht, ten einde "de excessen op het gebied van kleeding bij de watersport" tegen te gaan. Was aanvankelijk "badkleeding vereischt welke den romp tot aan de schouders geheel bedekte, noodgedwongen moest deze eisch verzacht worden door "welke de romp tot op de hoogte der oksels geheel bedekt" om reden (dat) bijna geen enkel badpak meer aan de gestelde eisch voldeed."

In 1935 worden ondanks ontelbare waarschuwingen nog 54 processen-verbaal opgemaakt wegens overtreding van dit artikel. Maar naast handhaving is er sprake van preventie en voorlichting. "Ten einde een ieder die de z.g. Vinkeveense en Proostdijer Plassen tot beoefening der watersport bezoekt op de hoogte te brengen van de verschillende in deze gemeente geldende bepalingen, werd en wordt op groote schaal een circulaire onder deze bezoekers verspreid. Deze circulaire heeft aan het gestelde doel ten volle beantwoord. Een geregeld politietoezicht is gebleken noodzakelijk te zijn. De gemeente beschikt hiervoor over een politieboot."

Verder rapporteert de burgemeester in juli 1936 aan de Utrechtse Commissaris van de Koningin: "Opgemerkt moet evenwel worden dat de meeste in den handel verkrijgbare badpakken niet voldoen aan de alhier gestelde eischen, zoodat voor de bezoekers der Vinkeveense en Proostdijer plassen, welke voor bijna 100% uit Amsterdam afkomstig zijn, dit een groot ongemak oplevert. Vorig jaar werd dan ook een door 251 personen geteekend verzoekschrift bij den raad dezer gemeente ingediend waarbij werd aan-

Vinkeveen, gezien vanaf de Vinkeveense Plassen.
Heel in verte in het midden van de foto, het zwembad.

gedrongen op verzachting der bestaande bepalingen. De raad vermeende echter niet verder te moeten gaan dan de thans luidende redactie.”

Volksgezondheid

Ondertussen gaat het met de exploitatie N.V. Bad- en Zwem-inrichting ‘De Vinkeveense Plassen’ aan de Baambrugse Zuwe helemaal niet goed. Het bestuur van de particuliere onderneming klaagt daarover in april 1937 in een brief aan de gemeenteraad. Over de voorgaande drie jaren staan globaal tegenover elke uitgegeven gulden slechts twee kwartjes aan inkosten en dat resulteert in een tekort van meer dan f 1.500,—. Over de eenmalige investeringskosten van f 4.000,— rept men niet. Fijntjes laat de directie weten “dat het bestaan van deze voor de volksgezondheid zeer nuttige inrichting in gevaar komt indien niet tot vermeerdering van inkomsten zou zijn te komen.” En dat men niet alleen de eigen zorgen voor ogen heeft, blijkt uit het vervolg van de brief. De ondergetekenden stellen namelijk voor dat 200 minvermogene, schoolgaande kinderen kosteloos van de inrichting gebruik mogen maken, als de gemeente in ruil daarvoor enige financiële steun geeft. “Overtuigd van uwe belangstelling voor deze zaak in het belang van de volksgezondheid nemen zij beleefd de vrijheid u te verzoeken een jaarlijksche subsidie van f 300,— te willen verleen.” De aanvraag leidt tot de toekenning van een subsidie die f 150,— bedraagt. Ongetwijfeld leidt dat niet tot een opmerkelijke verbetering van de bedrijfsresultaten.

Aanzegging

In ieder geval constateert het

De Prins Bernhardlaan met op het einde het bruggetje naar het zwembad.

college van b en w in mei 1939 dat de exploitatie van de Bad- en zwem-inrichting is gestaakt. Het bestuur wordt daarom aangeschreven. “Ten overvloede meenen wij er u opmerkzaam op te moeten maken dat het ter voorkoming van ongelukken het ten zeerste gewenscht is de inrichting ten spoedigste te doen afbreken en tot dat tijdstip door een behoorlijk toezicht te voorkomen dat alsnog van de inrichting gebruik wordt gemaakt.” Daarbij de aanzegging dat de destijds verkregen ontheffing wordt ingetrokken.

Bijna tien jaar later laat de burgemeester van Mijdrecht weten geïnteresseerd te zijn in de gang van zaken. Zijn Vinkeveense collega, A.C. Blom, schrijft hem op 24 maart 1948 terug “(...) dat de ongunstige geldelijke resultaten van het zwembad tot opheffing daarvan hebben genoopt. De deelname van het gebruik van de inrichting ging niet boven het middelmatige, de exploitatiekosten waren hoog, doordat een gediplomeerd zwemmeester aanwezig was. Op Zondag was de inrichting buiten gebruik.”

Pas enkele jaren na de oorlog komt de eventuele stichting van een gemeentelijk zwembad aan de orde. Daarover gaat een artikel in de volgende uitgave van ‘De Proostkoerier’.

Bronnen:

-Oud Archief Gemeente Vinkeveen en Waverveen: inv. nrs. 1172, 1207, 1209 en 1928.

-Archief Gemeente Vinkeveen en Waverveen: inv. nr. 13 (voorlopig).

Waverveen en de Pruisen

door Fred de Wit

In het najaar 2000 is er een boek verschenen met als titel: "Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog". Hierin wordt beschreven hoe de bezettingsjaren en de bevrijding in Vinkeveen en Waverveen zijn geweest. Toch was het niet de eerste keer dat men hier met Duitse troepen te maken had, want met name Waverveen heeft in 1787 ondervonden dat de Pruisen geen lieverdjes waren. Dat alles uiteindelijk toch nog met een sissier afliep heeft waarschijnlijk te maken gehad met de handelwijze van de toenmalige secretaris van het gerecht, Jan van Wickevoort Crommelin, die op 28 september de eisen van de Pruisische bevelhebber aan de Waverveeners openbaar maakte.

De Pruisen in de Republiek

De oorzaak van de komst van de Pruisen moet gezocht worden in het wankelmoedige beleid van de zwakke stadhouder Willem V. Er was een strijd ontstaan tussen de oranjeaanhangers, de regenten, die alles bij het oude wilden laten, en de patriotten die begeesterd waren door de idealen van de Franse revolutie. Willem V was in 1767 gehuwd met de energieke Wilhelmina van Pruisen, zuster van de Pruisische koning. In het voorjaar van 1787 broeide het in alle gewesten van de Republiek maar de stadhouder die in zijn eigen omgeving "die sukkel" werd genoemd, greep niet in. De Staten van Holland schorsten hem toen als kapitein-generaal. Zijn vrouw was echter uit een geheel ander hout gesneden en besloot op 28 juni 1787 zonder hem naar Den Haag te gaan. Bij het riviertje De Vliet, tussen Schoonhoven en Haastrecht, werden de rijtuigen met daarin de prinses en haar gevolg echter door de dienstdoende militairen, in opdracht van hogerhand, tegengehouden. Men verbood het gezelschap verder te reizen. Uiteindelijk kreeg de vorstin van de commandant van de militairen toestemming om een brief naar zijn generaal in

Gouda te schrijven en een onderkomen te zoeken in een nabijgelegen boerderij. Doorreizen mocht het gezelschap echter niet alvorens er toestemming uit Gouda was gekomen. Die toestemming kwam er niet en er zat voor Wilhelmina niets anders op dan naar Schoonhoven terug te keren.

Er ontstond een uitvoerige briefwisseling over de verantwoordelijkheid van de aanhouding tussen de Staten-Generaal en de Staten van Holland, maar Wilhelmina had hier geen boodschap aan. Zij was diep beledigd en informeerde terstond haar broer Frederik Willem II over het gebeurde. Deze eiste genoegdoening voor de belediging zijn zuster aangedaan en liet, toen deze niet genoegzaam gegeven werd, zijn troepen de Republiek binnen trekken. Op 13 september 1787 trokken de Pruisische troepen de grens over. De meeste patriotten vluchtten als hazen de grens over. Voornamelijk vertrokken zij naar Frankrijk. Over hun achtergebleven bezittingen ontfermden zich de Pruisen en de Oranje-aanhangers. De overigen werden getransporteerd naar de beruchte gevangenis van de Pruisen in Wezel. Willem V werd in zijn eer hersteld maar van uitstel kwam geen afstel. De politieke toestand werd voor hem steeds meer onhoudbaar.

Op 18 januari 1795 moest hij uitwijken naar Engeland en werd de Bataafse Republiek uitgeroepen.

De Pruisen in Waverveen

De opmars van de Pruisen verliep voorspoedig en eind september 1787 verschenen zij ook in Waverveen op doortocht naar Uithoorn. De bevoorrading van legers gebeurde in die tijd nog al eens door brandschatting en plundering. De commandant van het kurassiersregiment, majoor Von Krahn, vond dat Waverveen ook maar mee moest betalen aan de kosten van het leger. Uiteindelijk waren de Pruisen hier gekomen om de orde te herstellen. Von Krahn maakte zijn eisen per brief bekend aan de Waverveense secretaris Van Wickevoort Crommelin.

De brief luidde als volgt:

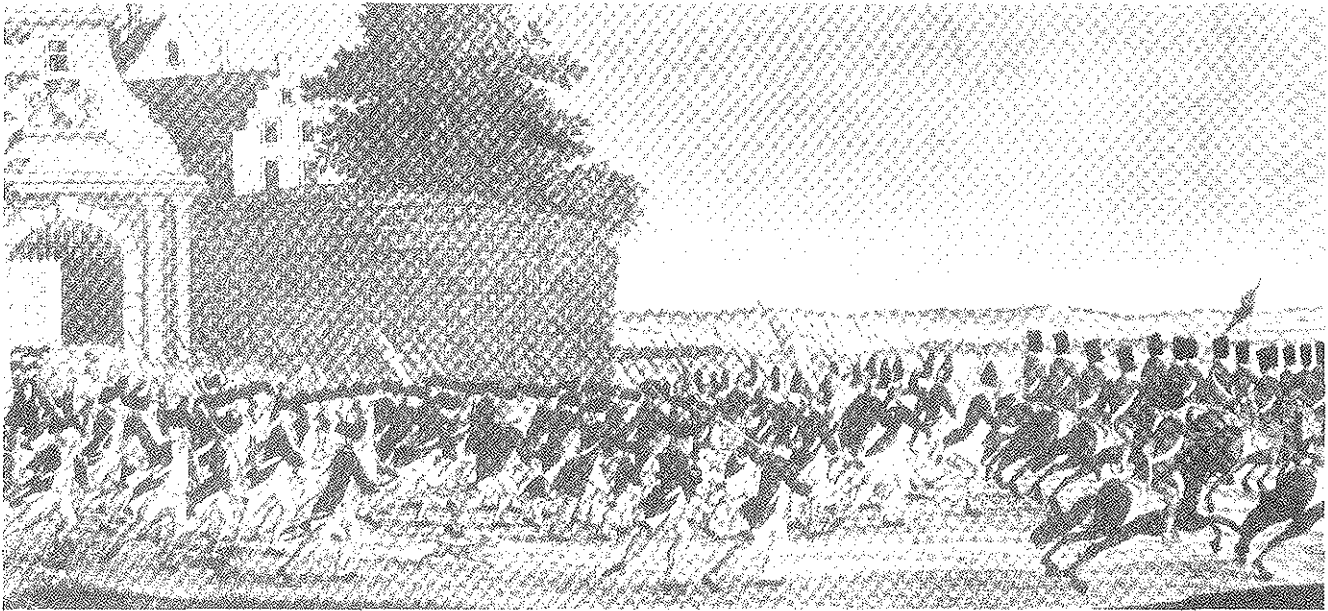
"Uit last en bevel des Heeren Commandeierenden generaals, Graaf Von Kalkruit, zullen de ingezetenen der respectieve dorpen van Waveren, Waverveen enz. binnen den tijd van driemaal 24 uren hunnen voorraad van haver, bier en genever doen brengen aan den Uithoorn, aan het quartier van den Heer Major Von Krahn, alsmede ook alle geweeren en wapenen tot de exercitie gediend hebbende, en zo wanneer hier niet aan gehoorzaamd werd, zal alle hetzelfde door een commando worden afgehaald, en bovendien met plunderen en andere straffen worden gecorrigeerd".

Uithoorn 28 Sept.

Getekend: V. Krahn.

De brief veroorzaakte grote onrust onder de inwoners. Temeer omdat men niet aan de gestelde eisen kon voldoen. De bevolking had zojuist een gedeeltelijke inkwartiering van Hollandse troepen uit Utrecht achter de rug waardoor de

Vlucht van de patriotten uit Utrecht bij de komst der pruisen (anonieme gravure).

voorraden op waren. Ook bij Amsterdam hoefden de Waverveners niet aan te kloppen want deze stad verzette zich hevig tegen de komst van de Pruisen en was niet van plan hen te bevoorraden.

Er zat dus niets anders op met Von Krahn te gaan praten. Een delegatie van Waverveners deelde de majoor mede dat men wel aan zijn eisen wilde voldoen maar dat men in Waverveen geen voorraden meer had. Men wilde wel proberen in Utrecht het gevraagde te krijgen. De gestelde termijn was hier echter te kort voor. Von Krahn gaf daarop nog twee dagen respijt om de goederen uit Utrecht te halen. Tot opluchting van de inwoners lukte dit en kon men aan de kwartiermeester van het regiment 112 kannen brandewijn en jenever, 12 vaten bier en enige mudden haver afleveren. Bovendien overhandigde men de Pruisen nog 173 geweren met bajonetten en een vaatje vuurstenen welke uit Naarden afkomstig waren en in 1785 waren bestemd voor de "onvermogenende weerbare manschappen". Von Krahn bleek tevreden met deze gaven en heeft daarop de Waverveners met rust gelaten. De soldaten zullen eveneens tevreden geweest

zijn met de grote hoeveelheid brandewijn en jenever die men had ontvangen.

Doordat de meeste patriotten naar Frankrijk waren gevlucht, was de aanwezigheid van de Pruisen ook niet meer nodig. Tegen het eind van het jaar waren zij daarom weer teruggekeerd naar de "Heimat". De Waverveners bleven zitten met een kater, want de geleverde goederen moesten wel door hen worden betaald. Maar voor plundering en andere zware straffen zijn ze gelukkig gespaard gebleven.

De kater was bijzonder groot omdat de naburige gerechten Mijdrecht en Wilnis niets hoefden te leveren. Bovendien waren de Pruisen gekomen om orde en rust te herstellen tegen de opstandige patriotten waarvoor de Waverveners zelf niet warm liepen. Waarom moesten de inwoners dan als oproerlingen worden behandeld en waarom had Van Wickevoort Crommelin zich zo druk gemaakt om de plunderingen te voorkomen? Eigenbelang zal hierbij zeker een rol hebben gespeeld. Hij was immers ook "gadermeester", dus ontvanger van de belastingen en had voor deze betrekking enige jaren daarvoor een aanzienlijke som

betaald. Van een geplunderd dorp en straatarme inwoners viel immers niets te halen. Dat eigenbelang hierbij voorop stond bleek wel in 1796. Toen het er naar uit zag dat hij zijn functie zou verliezen, verdween hij met onbekende bestemming met medeneming van de kas van het gerecht.

Geraadpleegde literatuur:

-De Nederlandsche Stad- en Dorpsbeschrijver, deel III Amsterdam 1795.

-De Ambachtsheerlijkheid Waverveen.

Maria van Soest (mevr. van Wieringen)

huishoudster en weldoenster

Biografie samengesteld door Joop Frankenhuizen

Maria van Soest, in Mijdrecht beter bekend als mevrouw Van Wieringen, is geboren te Eibergen op 30 juni 1842 als dochter van Gerrit Jan van Soest van beroep gemeenteontvanger en Maria Geertruida Woudenberg, zonder beroep. Op 23 juni 1875 trouwde de 32-jarige, in Aalten wonende huishoudster Maria van Soest, in Mijdrecht met de bijna 37-jarige Klaas van Wieringen woonachtig te Mijdrecht. Beiden zijn lidmaat van de Nederlands Hervormde gemeente. Mevrouw de weduwe Maria van Wieringen – van Soest overleed op 17 februari 1932. Het deel van haar leven in Mijdrecht doorgebracht stond in het teken van weldoen.

Turf en rijkdom

Door haar huwelijk met Klaas van Wieringen Hzn kwam Maria in een gespreid bedje. De dochter van een gemeenteontvanger trouwde met de zoon van een schatrijke veenbaas uit Mijdrecht. Zowel zijn vader, die 65 jaar oud was toen Klaas werd geboren, als zijn grootvader zaten in de veenderij en de turfhandel en waren bekende ingezetenen van Mijdrecht. Sinds de middeleeuwen werd in het gebied tussen Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen, beter bekend als de Ronde Venen, turf gegraven. De turfwinning begon langzaam maar naarmate de vraag uit de grote steden groeide werd steeds meer veen afgegraven waardoor rondom Mijdrecht grote plassen waren ontstaan. De angst voor de waterwolf en het gegeven dat water geen geld opbracht versnelden de plannen voor droogmakerijen. In 1791 werd ten westen van Mijdrecht de eerste ringdijk gelegd en in 1795 kwamen de eerste gronden boven water. Het grote verdienen voor de veenbazen en grootgrondbezitters, waar de familie Van Wieringen deel van uitmaakte, was begonnen.

Sinds 1847 was in de gemeente Mijdrecht een afdeling van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen (het Nut) gevestigd. De doelstelling van die in 1784 opgerichte maatschappij was de “verstandlijken, zedelijken en maatschappelijken toestands des volks’ te verbeteren”. Klaas en Maria van Wieringen werden lid en mede door hun toedoen werd de afdeling al snel een Hervormde aangelegenheid. Dit strookte weliswaar niet met de opzet van de Maatschappij, die streefde naar ‘algemeen christelijk’, maar tot protesten heeft de Mijdrechtse opzet nooit geleid. Integendeel, het Nut komt zelfs tot grootse prestaties. De oprichting van een spaarbank, een volksbibliotheek, een ambachtstekenschool, een volkszangschool, grond- en woningexploitatie en niet de vergeten de oprichting van een bewaarschool volgden. Van dat laatste heeft mevrouw Van Wieringen een stukje levenswerk gemaakt.

Haar rol begon in 1884 toen het departement Mijdrecht van het Nut concludeerde dat, gebaseerd op geldelijke toezeggingen, de stichting van een algemene bewaarschool in Mijdrecht voor kinderen tussen de

drie en de zes jaar haalbaar was. Besloten werd een damescomité te vormen om de oprichting van de school ter hand te nemen. Mevrouw Van Wieringen werd voorzitter van dat comité. Ze organiseerden een bazar, gevolgd door een loterij en al snel was er een kleine vijfduizend gulden bijeen om de bouw van een school voor 80 kleuters te kunnen beginnen. Onder de toegezegde bedragen was een gift van drieduizend gulden van haar echtgenoot Klaas en duizend gulden subsidie van de moedermaatschappij van het Nut in Amsterdam. Een jaar later werd mevrouw Van Wieringen president-directeur van het nieuw gebouwde bewaarschooltje aan de Mijdrechtse dorpsstraat.

De eerste jaren ging het redelijk. Het aantal leerlingen vertoonde, zij het aarzelend, een stijgende lijn, maar de exploitatie was zorgelijk. Het geld overgebleven uit de loterij en de bazar werd in de exploitatie gestort en volgende tekorten konden alleen gedekt worden door giften van de heer en mevrouw Van Wieringen. Door die financiële inspanningen gingen zij het schooltje als ‘eigen bezit’ beschouwen. In 1903 ging de school dan ook over in handen van de familie. Het ging daarbij om de exploitatie, niet om het gebouw, maar dat werd niet duidelijk omschreven. Later veroorzaakte dat grote narigheid. In 1910 overleed Klaas Van Wieringen Hzn en stond mevrouw Van Wieringen er alleen voor. Al spoedig zag zij af van de jaarlijkse bijdragen die door enkele burgers bij de stichting van de school waren toegezegd waardoor de bewaarschool geheel in handen kwam van mevrouw de weduwe. Zij zorgde voor lesmaterialen, onderhoud en liet niet na dit regelmatig bij het bestuur aan te kaarten. Het duurde dan ook niet lang voor het eigendom van de school aan de orde

Huize van Wieringen te Mijdrecht. Op de plek staat nu "Nieuw Avondlicht".

kwam. Het departement concludeerde dat het gebouw eigendom was van het Nut, maar ging er mee akkoord dat mevrouw alles betaalde wat met het gebouw en het voortbestaan van het schooltje te maken had.

Deze tweeslachtige houding leidde in 1929 tot ruzie. Het schooltje bleek vervallen en zou gerestaureerd moeten worden. Maar, ondanks een florierende Nutsspaarbank, verklaarde de afdeling daarvoor geen geld te hebben. Mevrouw de weduwe werd verzocht mee te betalen aan de restauratie, wat zij weigerde. Wel wilde zij de 1000 gulden subsidie van de moedermaatschappij, die sinds 1884 onafgebroken op een spaarbankboekje stond, afstaan voor de restauratie. De rente echter wilde ze zelf hebben. Door deze opstelling dwong zij het departement een lening te sluiten voor de rest van het restauratiebedrag. Daarmee belandde de toch al gespannen verstandhouding op een dieptepunt. Na de restauratie bleek het dak te lekken en ondanks het dreigement geen geld meer in het schooltje te

stoppen liet de weduwe op haar kosten een nieuw dak plaatsen. Maar daarmee was ook het geduld van de 88-jarige op. In 1931 besloot zij het schooltje te sluiten. Het bestuur was hierover verdeeld. De algemene ledenvergadering moest maar beslissen. Op 19 mei 1931 werd met twaalf stemmen voor en twee stemmen tegen besloten de particuliere Fröbel Bewaarschool van mevrouw Van Wieringen te sluiten. Nog geen jaar later overleed de weduwe.

Het was niet alleen de bewaarschool waar de Van Wieringens geld in stopten. Wat begonnen was onder haar echtgenoot Klaas, werd later door Maria van Wieringen voortgezet. In 1900 werd in Mijdrecht het fanfarecorps Voortgang Is Ons Streven (VIOS) opgericht. Al na een jaar werd haar echtgenoot beschermheer en na diens dood werd Maria beschermvrouwe. Dat betekende jaarlijkse giften, het betalen van reiskosten naar concour- sen en festivals en het schenken van instrumenten. Daarvoor wilde zij wel wat terugzien, en dat deed VIOS

dan ook. Bekend waren de optredens op de verjaardagen. Die vonden steevast plaats in de tuin van de grote villa aan de dorpsstraat. Haalde men weer een prijs op een concours dan werd er prompt een telegram naar de weduwe gestuurd die dan weer reageerde met een gift.

Andere uitingen van haar goedgevigheid waren de kwijtscheldingen van delen van schulden aan haar pachters als die de huur van haar landerijen en boerderijen niet meer konden opbrengen. De viering van het nieuwe jaar was altijd een bijzondere gebeurtenis. Op Nieuwjaarsdag trokken Mijdrechtse burgers richting villa waar zij dan twee emmers met geld zagen staan. In de ene emmer zaten guldens, in de andere emmer rijksdaalders. Mensen die zij mocht kregen een rijksdaalder, anderen een gulden. De weduwe had zo haar eigen voorkeuren. Dankbaarheid moest duidelijk worden getoond anders viel men buiten de boot. Dienstbodes, die haar dienst moesten verlaten wegens huwelijk, konden rekenen op een bruidsgift. Een schilder echter, die bij

haar werd weggeroepen omdat zijn vrouw moest bevallen, kreeg een reprimande omdat hij zijn werk in de steek had gelaten. Tekenend was met Sinterklaas het jaarlijkse ritje met de koets naar Utrecht om ca-deautjes te kopen voor de kinderen. Kopen bij de plaatselijke middenstand was niet haar gewoonte want dan wist binnen de kortste keren het hele dorp wat mevrouw allemaal gekocht had.

In 1925 presenteerde het Nut plannen voor een nieuw gebouw. Het moest komen in de dorpsstraat en geschikt zijn voor lezingen, voordrachten, vergaderingen en toneelvoorstellingen. Omdat er onvoldoende geld was om met de bouw te kunnen beginnen schonk mevrouw de weduwe 4000 gulden. Toen later bleek dat dit onvoldoende was om de bouw te kunnen voltooien deed ze er nog eens 2500 gulden bij. Als erkenning voor de vele diensten werd zij benoemd tot erelid. Het Mijdrechtse Nutsgebouw zou tot 1966 dienst doen als dorps huis, spaarbank en bibliotheek. Daarna werd het verkocht aan de Gereformeerde Gemeente Vrijgemaakt. In oktober 2000 werd het gesloopt om plaats te maken voor uitbreiding van het naastgelegen gemeentehuis.

Niet alleen het Nut, maar ook de hervormde gemeente kon rekenen op mevrouw de weduwe. Toen er naast de n.h. kerk een wijkgebouw moest komen was zij het weer die dat dank zij een financiële tegemoetkoming mogelijk maakte. Mevrouw van Wieringen was een statige dame die liet merken dat ze er was. Ze eiste gehoorzaamheid en onderdanigheid en wie dat niet toonde zou dit later op een of andere

manier merken. Dat ondervond haar overbuurman, de eigenaar van de koekfabriek 'De Lindeboom'. Hij zou haar ooit eens hebben toegevoegd: "Als jij dood bent ga ik in je villa wonen." De weduwe was door die opmerking zo gepikeerd dat ze in haar testament een clause liet opnemen dat de villa na haar dood tien jaar lang onbewoond moest blijven en daarna moest worden afgebroken.

In haar testament heeft ze velen bedacht. Ofschoon ze niet erg kerks was kregen de hervormde, de gereformeerde en de katholieke gemeente ieder 1000 gulden. Haar pachters konden voor weinig geld het gepachte kopen, terwijl de gemeente haar villa met toebehoren kreeg onder bovengenoemde voorwaarden. De gemeente Mijdrecht was niet bepaald blij met de gift want

het betekende tien jaar lang onderhoud zonder dat daar iets tegenover stond. Desondanks werd het legaat aanvaard. De veiling van haar nagelaten eigendommen duurde drie dagen en veel ervan bleek na afloop uit Mijdrecht te zijn verdwenen. Korte tijd na haar overlijden werd het testament door een Mijdrechtse tuinder aangevochten. De weduwe zou hem, als haar vertrouweling veel geld hebben nagelaten. Hij zou bovendien een vordering op haar hebben vanwege het in haar opdracht speculeren in effecten. Tijdens opeenvolgende rechtszittingen, die vier jaar in beslag namen, bleken de overlegde papieren echter vals. In 1942 is de villa gesloopt en in 1947 werd op de plek het bejaardenhuis Nieuw Avondlicht gebouwd.

De Van Wieringens groeiden op in een wat feodaal aandoend tijdperk waarin het hebben van geld de maatschappelijke positie bepaalde. Kenmerkend hiervan zijn enkele notariële akten waarin gesproken wordt van Vrouwe Maria van Soest en een andere akte die veenbaas Klaas Van Wieringen aanmerkt als Weledelgeboren.

Naschrift. De bij dit artikel geplaatste foto's zijn de enige waarover het gemeentearchief beschikt. Wij hadden bij dit artikel graag een foto van mevrouw zelf willen plaatsen maar die hebben we niet.

Bronnen:

- *Streekarchief Vecht en Venen, notulen raadsvergaderingen Mijdrecht, -Rijksarchief Utrecht, notarissen.*
- *Maatschappij tot Nut van het Algemeen afdeling Mijdrecht*
- *Verlagen van de algemene ledenvergaderingen van de muziekvereniging VIOS tussen 1900 en 1932.*

De achtdaagse Vinkeveense oorlog

door Joop Frankenhuizen

Veen, jenever en achterdocht, zo was het leven op 't veen,
Veen jenever en achterdocht, 't veen is het enige wat verdween.

Een oud deuntje dat Vinkeveen herinnert aan voorbije tijden en de nauw met het veen verbonden jaarlijkse kermis. Het veen verdween, de kermis niet. Al heeft deze vaak aan een zijden draadje gehangen. Zoals die keer toen het leger hulp moest bieden.

Na gedane arbeid

Waarschijnlijk is de Vinkeveense kermis begonnen ver voor de verveningen en geïntensiveerd toen de verveningen hun grote vlucht begonnen. Het veen ligt dan al lang niet meer aan de oppervlakte, maar moet met de beugel uit het water worden opgebaggerd. Dat betekent lange dagen werken voor een schamel loon en als de turf eind september eindelijk op het land staat is het tijd voor ontspanning en dat is de kermis.

Een extract uit het register van resolutiën van de secretaris van Staat voor de financiën van de Verenigde Nederlanden laat zien dat 's Lands bestuurders best brood zien in kermissen en jaarmarkten en daaraan meewerken. In een resolutie uit 1815 worden alle vreemde kramers, kooplieden, mars- of zakken dragers of draagsters, schaareslijpers, ketelbooters omlopend met grote aarden potten en glas of mandenwerk, gemaand zich bij aankomst direct bij het gemeentebestuur melden voor het ontvangen en betalen van de vereiste vergunningen en...of de gemeente daarop maar wil toezien. De kermisexploitanten kennen die resolutie en de Vinkeveense kermis gedijt.

Tegenslag

Rond 1853, de verveningen zijn al over het hoogtepunt heen, komt de eerste grote tegenslag voor de kermis. Er heerst cholera. Begonnen in Rotterdam en als een vlek over het land uitgebreid. Mensenmassa's zouden de verspreiding ervan verergeren en al spoedig worden kermissen en jaarmarkten verboden. De burgemeester van Abcoude, Proosdij en Aasdom schrijft zijn Vinkeveense collega, Frederik baron van Utenhove, een brief met de vraag hoe het staat met het raadsbesluit waarin de kermis eerst wel en toen weer niet verboden zou worden.

De burgemeesters van Wilnis en Nieuwer Amstel stellen dezelfde vraag. Voor alle zekerheid heeft de burgemeester van Abcoude de kasteleijn (hoofd van de politie) van Proosdij in het Veen (dat deel van het huidige Achterbos viel toen onder Abcoude) aangeschreven dat er in Vinkeveen uit hoofde van de heersende cholera geen kermis mag worden gehouden. Hij geeft geen toestemming tot dansen of spelen op violen (hetgeen dansen uitlokt) of andere instrumenten. Alle vermakelijkheden worden ten strengste verboden.

Ergerlijke tonelen

Als de epidemie is weggeëbd gaat de kermis de volgende jaren gewoon verder. De groei zet in en daarmee de excessen. De eerste bezwaren worden geuit. In september 1875 dringt de kerkenraad van de N.H. gemeente bij B&W aan de kermis op te heffen. In veel dorpen en steden is dat al gebeurd. "Er zijn voor het houden van kermissen geen afdoende termen te vinden en ergerlijke tonelen, losbandigheden en buitensporigheden kunnen op die manier worden voorkomen," schrijven ouderlingen en diakenen. Lukt opheffen niet, dan moet de kermis op zaterdag worden afgesloten zodat op zondag alles vrij is. Dit verzoek wordt door de gemeente afgewezen omdat het te laat is ingediend. Een jaar later volgt weer een verzoek. De zondag moet geen zondendag worden. De overwegend katholieke raad legt het verzoek naast zich neer. De kerkenraad laat het er niet bij zitten. In april 1877 volgt weer een verzoek. Laat a.u.b. de kermis op vrijdagavond stoppen zodat op zaterdag alles is weggenomen. Ook dit verzoek heeft geen resultaat. De kermis gaat ieder jaar normaal door totdat pastoor Van Groeningen het ook te erg vindt worden. Op 29 maart 1879 verzoekt hij de gemeenteraad de kermis af te schaffen in verband met "de vele misbruiken op moreel en sociaal gebied en ook de schromelijk ontheiliging van de dag des Heeren." Het gevolg: De kermis van 1879 wordt verboden.

Prompt komt de reactie. Op 27 juli 1880 verzoeken de heren J. Mulckhuijse, L. van Kreuningen, P. Stijvers, O. van der Toorn, L. van Schaik, J. van der Hooff, H. Stelkelhof en C. Stolwijk de burgemeester om dit jaar weer kermis te houden en wel van woensdag tot

zondagnacht. "Laat de kramen en de herbergen op zaterdag sluiten. De godsdienst zal dan geen schade lijden en de zondag is voor deze gemeente de kermis. Meer dan duizend mensen uit omliggende plaatsen komen naar de kermis. Zeg dat ieder twee gulden verteert. Dat wordt dan tweeduizend gulden. Die krijgen wij nu niet op omdat de kermis gestopt is." Het resultaat is dat de kermis in 1880 weer wordt toegestaan.

Het volk in opstand

Vier jaar later, in februari 1884 volgt een tweede verzoek van pastoor Van Groeningen om de kermis niet te laten doorgaan. Dit keer gaat het om veronderstelde ongeregeldheden en bevordering van de zedelijkheid. Het verzoek van de pastoor wordt door de gemeenteraad gehonoreerd en in juli wordt het besluit door GS bekrachtigd.

Dan breekt de hel los. Vinkeveen komt in opstand en ernstige ongeregeldheden breken uit. De burgemeester kan het met zijn schamele politiemacht niet redden en vraagt hulp bij het leger. Op 2 oktober schrijft de commandant van het 1^e regiment veldartillerie te Utrecht de burgemeester dat hij kan kiezen uit een detachement troepen te paard of een eskadron artillerie uit Amsterdam. Zijn voorkeur gaat uit naar cavalerie want die is beter berekend op het hand-

haven van de openbare orde. Bovendien ligt Amsterdam dicht bij Vinkeveen dan Utrecht. De hulp komt in de vorm van een wachtmeester en vier stukrijders van de veldartillerie. Vijf gewapende soldaten op evenzoveel paarden. Twee dagen later een tweede brief van de commandant. Hij heeft een verslag van de ongeregeldheden van de betrokken wachtmeester ontvangen en dat klinkt somber. Door bereden militairen is in Vinkeveen weinig uit te richten, want paarden en manschappen zijn weerloos tegenover het werpen van stenen van de zijden der

huizen omdat deze door water gescheiden zijn van de weg. De commandant raadt aan hulp van de infanterie in te roepen. Die is van meer nut dan de bereden artillerie. Een week later weer een brief van de luitenant kolonel. Vinkeveen heeft nu acht dagen een detachement veldartillerie vanwege de ongeregeldheden i.v.m. de afschaffing van de kermis. Hij denkt dat de opgewondenheid inmiddels wel gezakt zal zijn en wijst nogmaals op de cavalerie die beter in staat is onlusten te bestrijden. Hij vraagt wanneer het detachement terug naar de kazerne kan.

Op 12 oktober deelt de burgemeester mee dat de rust is teruggekeerd. Hij krijgt een bedankje van de Commissaris van de Koning en het verzoek ook de betrokken militaire autoriteit te bedanken voor de nauwgezette plichtsbetrachting, dienstijver en goed gedrag. Dit gebeurt.

Steeds weer andere besluiten

Het volk heeft de opstand gewonnen en de kermis komt terug. Dit keer op verzoek van L. van Kreuningten die namens 35 ingezetenen voorstelt de kermis te houden van de laatste dinsdag van de maand september tot vrijdag daaraanvolgend 12 uur 's nachts. Gebleken is namelijk dat de meerderheid van de inwoners geen afschaffing van de kermis wil en gevreesd mag worden dat bij geen gevolg geven aan het verzoek de ongeregeldheden zich in ernstiger

Bid voor de ziel van zaliger

den WelEerwaarden Heer

Christianus Joannes van Groeningen.

Geboren te Utrecht . . . . . 30 Augustus 1833.
 Priester gewijd . . . . . 26 Juli 1858.
 Kapelaan te Schalkwijk . . . . . 21 Novemb. 1858.
 Kapelaan te Utrecht . . . . . 8 Juli 1860.
 Pastoor te Driel bij Arnhem . . . . . 5 Decemb. 1870.
 Pastoor te Vinkeveen van af . . . . . 25 Septemb. 1876.

en aldaar na het ontvangen der laatste H. H. Sacramenten overleden den 5 September 1895. Zijn stoffelijk overblijfsel is bijgezet in den Priestergrafkelder op het R. K. Kerkhof den 9 September 1895.

Wij allen misdoen in vele zaken, zelfs de rechtvaardige valt zeven maal per dag.

Geliefde Parochianen, hoewel gestorven spreek ik tot U door deze: Vergeef mij om Gods wil alles wat ik tegen U misdaan heb, ook alles waarin ik ben te kort geschoten. Ik bid U ter liefde van Jesus' Goddelijk Hart, koester niet al te goede gedachten van mij, want wat den Hemel binnen gaat moet zoo zuiver zijn, en vooral een Priester, de Herder zal zoo zware verantwoording voor de zielen en zoo veel Heilige zaken moeten geven. Daarom dierbare Gemeentenaren bid veel voor mij opdat Jesus mij genadig zij. Zoo Gods barmhartigheid mij in den Hemel opneemt, zal ik ook zeer veel voor U bidden.

R. I. P.

B. Michels, Koster te Vinkeveen.

mate zullen herhalen. De gemeente betreurt het niet in staat te zijn geweest de openbare orde te handhaven en militaire hulp heeft moeten inroepen. "Het is daarom gewenst het verzoek in te willigen", aldus het raadsbesluit van augustus 1885.

Het weer opnieuw instellen van de kermis betekent niet dat daarmee de verfoeilijke uitspattingen verleden tijd zijn geworden. Integendeel. Op 28 augustus 1902 verzoekt de gereformeerde gemeente inkorten van het aantal kermisdagen. "Vanwege het welzijn der arbeidende klasse die hier hun zuurverdiende penningen opofferen en te prooi vallen meestal aan lieden van buiten de gemeente". Zij stellen voor de kermis te houden van dinsdagavond tot donderdagavond 12 uur. Tevens wordt de gemeente medewerking verzocht de kramen zodanig te laten opstellen dat het verkeer geen hinder ondervindt. Lukt de inkorting van het aantal dagen niet, dan graag de politieverordening aanpassen zodat de muziek om 12 uur stopt en komedie- en komiekspellen geweerd worden. Met toneelvoorstellingen kan men beelden vertonen die oproepen tot opstaan tegen het gezag en dat is nu helemaal niet gewenst.

Op 13 december 1904 besluit de Vinkeveense raad dat in 1905 i.v.m. de orde en de zedelijkheid de kermis tot twee dagen wordt ingekort. De kermis van 1905 begint op de laatste donderdag van de maand september en duurt tot de vrijdag daaropvolgende 12 uur 's nachts. Het besluit van augustus 1885 wordt daarmee ingetrokken. Dit besluit is tegen het zere been van de heer W. Hoogendoorn. Hij stelt voor de vrijdag te schrappen en de kermis op woensdag en donderdag houden. Op 10 januari 1905 willigt de raad dat verzoek in en stelt het

raadsbesluit van 13 december 1904 buiten werking. Vinkeveen zou Vinkeveen niet zijn als dat besluit niet meteen onderuit wordt gehaald. Veel inwoners hebben kennissen en bloedverwanten van buiten voor wie het op vrijdag bezwaarlijk is, meldt het raadsverslag. Op 22 augustus 1905 volgt weer een raadsbesluit. De kermis van 1905 wordt gehouden van laatste dinsdag in september tot de vrijdag daaropvolgende tot 12 uur 's nachts. Het besluit van 10 januari 1905 wordt ingetrokken.

Tot het begin van de Eerste Wereldoorlog zal de Vinkeveense kermis op die dagen gehandhaafd blijven. In de oorlogsjaren 1914 tot en met 1918 is de kermis vanwege 'tijdsomstandigheden' stilgelegd. Direct daarna wordt de draad weer opgepakt. Na het heen en weer geschuif met de dagen in de tachtiger jaren van de vorige eeuw zijn nu de uren aan de beurt. In 1919 verzoekt de 'Maria Vereniging' de cafés om 12 uur te laten sluiten. Dit lukt niet. Een jaar later volgt de 'Vereniging van het Kruisverbond' met het verzoek de kermis 's avonds om 11 uur te sluiten. B&W willen er half twaalf van maken. Ook dit lukt niet. Pas in december 1925 besluit de raad de kermis vast te stellen van woensdag tot vrijdagavond half twaalf onder intrekking van het raadsbesluit van augustus 1905. In juli 1933 volgt een nieuw besluit, weer na klagen van de kerken. Wij berichtten er al eerder over in een vorige Proosdijkoerier. Met ingang van 1933 wordt de kermis gehouden van woensdag tot donderdag half twaalf. Het besluit van december 1925 gaat buiten werking. Drie weken later verdwijnt dat besluit, weer na protesten, in de prullenbak. De kermis is nu van woensdag 9 uur 's morgens tot vrijdag half elf 's avonds. Dit besluit blijft een jaar van kracht waarna de sluitingstijd weer half twaalf

wordt. De Vinkeveense raad heeft er totaal geen moeite mee raadsbesluiten aan te nemen en deze met hetzelfde gemak te herroepen.

Tot aan de oorlog

Een bewaard gedeelte van de lijst van betaalde belastingen geeft een idee wat er in 1930 allemaal te doen was op de Vinkeveense kermis. J. de Koning betaalt f 3,50 voor dansgelegenheid en muziek. Anderen betalen f 2,25 voor slagmachines. Kennelijk worden hiermee de installaties bedoeld onder de naam 'Kop van Jut'. De heer Van Dam moet f 36,- betalen voor zijn draai- en zweefmolen. De heer Teunisse heeft een golfbaan die hem f 12,- kost. J. Veltkamp krijgt vergunning voor muziek op straat en de Wed. Veerhuis mag in haar café muziek (laten) maken.

Tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog zal de kermis zo blijven. In 1938 wordt in Vinkeveen de laatste kermis gehouden. In 1939 is er vanwege de dreigende oorlogssituatie geen kermis. In 1940 verbiedt de Duitse bezetter alle kermissen en jaarmarkten. Een jaar later besluit de commissaris van de provincie Utrecht het instellen van kermissen weer aan het gemeentebestuur over te laten, waarna de eerste kermisexploitanten schoorvoetend met hun verzoeken tot vergunning komen opdagen. De tijden zijn echter veranderd. De Vinkeveense kermis zal nooit meer worden zoals het was.

Over woonvergunningen gesproken.

Door Joop Frankenhuizen

Een van de wellicht oudste woonvergunningen in De Ronde Venen dateert van 1784. Het betreft de in Uithoorn geboren Marrijtje Aarsman. Zij is in het gerecht Ruige Wilnis komen wonen, maar kan geen verklaring overleggen dat Uithoorn de kosten van bijstand zal betalen mocht zij daar ooit een beroep op doen. Voor het gerecht is dat een reden haar in eerste instantie uit te wijzen.

Geen bijstand voor luiards

Rond de tijd dat dit verhaal speelt liggen tussen Waverveen en Abcoude drie kleine dorpjes. Het zijn Waveren met 169 inwoners en gesitueerd langs de Waver met de Stokkelaarsbrug als middelpunt. Botshol met 191 inwoners op de plek waar nu het gelijknamige natuurgebied ligt en Ruige Wilnis met 241 inwoners ten zuiden van beide in de polder die nu Groot-Mijdrecht Noord heet. Gedrieën vormen zij het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis. Het gerecht is een hoge heerlijkheid met eigen rechtspraak en langs de Botsholse dijk staat de eigen galg. De dorpjes bestaan allang niet meer. De grenzenloze honger naar turf, het daardoor onder water lopen en de latere droogmakerijen hebben de inwoners doen vluchten en de huizen doen afbreken. Wat nog resteert is het huidige Botshol dat als enige de droogmakingswoede heeft weten te ontwijken.

Net als in de rest van Nederland zien de Rondeveense gerechten armenzorg als een kerkelijke aangelegenheid. De kerk leert dat barmhartigheid jegens de medemens als tegenprestatie geldt voor bedreven zonden. Armen zijn door God gewild om anderen de gelegenheid

te geven tot het verrichten van goede werken. Eeuwenlang leunt de armenzorg dan ook op het verlenen van bijstand, uitbesteding en verzorging in gestichten en bij particulieren. Het gaat daarbij om het uitdelen van geld of levensmiddelen, brandstof en kleding aangevuld met medische zorg. Echter met de groei van de bevolking stijgt het aantal mensen dat aanklopt om bijstand en veel bestuurders gaan armoede beschouwen als een bedreiging van orde en rust. Het is een bedreiging die bestreden moet worden en niet met aalmoezen in stand gehouden. Men begint onderscheid te maken tussen armen die door lichaamsgebreken niet meer kunnen werken en luiards en leeglopers. Vooral met die laatste groep wordt de strijd aangebonden. Naast repressieve maatregelen tegen bedelaars probeert de overheid met allerlei andere maatregelen de armoede in te dammen. Het is echter tevergeefs. Men bespeurt de symptomen van armoede en vreest de maatschappelijke gevolgen ervan, maar men doet niets aan de structurele achtergrond. Het gebrek aan werk.

Alleen voor inboorlingen

In de 18^e eeuw is armenzorg dan ook steeds nog in sterke mate plaatselijk georganiseerd. Kerken en burgerlijke instellingen spelen een

grote rol en van centrale wetgeving is geen sprake. Dit komt enerzijds omdat de bestuurders armenzorg zijn gaan zien als een middel om de arbeidsmarkt te reguleren en de bestaande standenmaatschappij in tact te houden. Anderzijds zien de kerken armenzorg als een middel om de eigen aanhang te behouden. Fel keren zij zich dan ook tegen elke vorm van overheidsbemoeienis en centralisatie. Pas als in het begin van de 18^e eeuw de economische situatie moeilijker wordt en de armoede verder toeneemt worden de eerste tekenen van overheidsingrijpen zichtbaar.

In de dorpen in de ronde venen gebeurt de poging tot indamming van de armoede voor het eerst rond 1714 wanneer ook daar de zogenaamde akten van indemniteit verplicht worden. Als een ingezetene gaat verhuizen naar een andere gemeente (vóór 1798 'gerecht' geheten) dan moet hij of zij in de nieuwe gemeente een schriftelijke verklaring overleggen waarin de oude gemeente de nieuwe gemeente vrijwaart van de kosten van eventuele ondersteuning.

Uit het oog, niet uit het hart

Armbesturen en gemeenten hebben voor- en nadelen bij de akten van indemniteit. Zij dammen de aanwas van vreemde armen in zodat men zich kan concentreren op de eigen armen. Een probleem volgt wanneer eigen armen verhuizen. De zorgplicht blijft bij de diaconie of het armbestuur, echter betrokken zijn uit het zicht verdwenen. De controle op de noodzaak van verdere bedeling wordt moeilijker en daarmee de bereidwilligheid aan de akten mee te werken. Armbesturen en de gerechten houden daarom dan ook

minutieus boek van alle vreemdelingen die zich in de dorpen willen vestigen en inboorlingen die van daaruit vertrekken.

In 1744 verhuist de 23-jarige Dingman Goethart van Demmerik naar Botshol. De akte die hij van het gerecht Demmerik meekrijgt luidt:

“...ingevalle Dingman Goethart van hier met er woon na Botshol vertrokken tot sodanige armoede quam te vervallen dat dezelve alimentatie uijt de arme middelen nodig had, 't welke God verhoede, wij ten allen tijde dezelve wederom in onze voorsz: gerechten in neemen tot lasten van onze armen onderhouden zullen mitsgaders die van de geregte van Botshol en alle andere besorgers der armen deswegen cost en schade-loos zullen indemneren en bevrijden....”

Vrij vertaald: Mocht Goethart een beroep doen op de bijstand dan zal Demmerik alle kosten betalen als Botshol de zorg levert.

Woonvergunning zonder recht op bijstand

Akten van indemniteit zijn in feite woonvergunningen. Iemand die bij verhuizing een dergelijke akte kan overleggen wordt bij verhuizing geen strobreed in de weg gelegd. Zo niet dan wordt de betrokkene uitgewezen tenzij hij of zij schriftelijk verklaart nooit of te nimmer een beroep op de bijstand te zullen doen. In bijna alle gevallen zijn het pro deo verklaringen, opgesteld namens schout en schepenen en vertegenwoordigers van de plaatselijke armbesturen. Voor katholieken is dat het roomse armbestuur, voor hervormden is dat de diaconie. De ondertekening gebeurt door de plaatselijke gerechtssecretaris.

Pro Deo.

Den Schout en Ambagtsbewaarders van AARLANDERVEEN, beloven by desen ten behoeve van Die vanden Geregte off Arm-Meesteren van *Waverveen*, ofte alle andere Geregten off Arm-Beforgers daar

*Matti Gouverts: vander Kirch,
Din Ontrent 2000 Jaaren.*

van hier ~~metter Woon~~ vertrokken *haar* metter Woon *zal* hebben te begeven; dat ingevalle de voornoemde Perfoon *e* tot Armoede mogte komen te vervallen ('t welk God verhoede) Sylieden deselve *wederom sullen aannemen, ende sodanige hulpe ende bystant bieden, als haare andere behoefteige Ingezetenen zijn genietende.* Gedaan in den Regthuyse tot Aarlanderveen op den *ij^{de} October xvij^{de} Sed^{de} van seertich.*

In kennisse van my, als Secretaris

De akten van indemniteit zullen zich met tussenpozen handhaven tot in de 19^e eeuw. In 1818 volgt de wet op het domicilie van onderstand (staatsblad 40). Deze wet vervangt de akten van indemniteit en bepaalt dat een behoefteige kan delen in de algemene onderstand van zijn/haar geboorteplaats. Bovendien als iemand vier jaar onafgebroken ergens heeft gewoond en daar belasting heeft betaald, dan kan die gemeente 'domicilie van onderstand' worden.

Het begrip 'domicilie van onderstand' leidt er al snel toe dat gemeenten de armen op elkaar gaan afschuiven. De armenwet van 1856 zal daar een eind aan maken.

Voorlopig zitten wij nog in 1784. Laten we eens zien hoe het gerecht Ruige Wilnis toen omging met Marrijtje Aarsman die geen akte van indemniteit kon tonen. Wij geven u de oorspronkelijke tekst compleet met de toen gebruikelijke schrifttekens.

“Pro deo

Compareerden voor Schout en Geregte van Waveren Botsholl en Ruigewilnisse Marrijtje Klaasze Aarsman, geboortig van Thamen aan den Uithoorn huijsvrouw van Franck van Blokland, en met denzelven haaren man geadsisteerd.

en tot het passeeren en teekenen deezes geauthoriseerd; te kennengeevende dat zij comparante in d'onmogelijkheid was geraakt om bij haar inwooning onder deezere Gerechten te kunnen leveren behoorlijke Acte van Indemniteit ten behoeve van de Roomsche Armbezorgers alhier, en zij dus volgens de Keure en Ordonnantie dezer Heerlijkheid, zig van hier met er woon zouden moeten begeeven; Edoch Eerbiedig Verzoekende dat dezelve keur ten haaren opzichten buijten effect wierd gesteld, en zij daar van mogte blijven verschoond. Zoo is 't dat Schout en Geregte bovengemeld aan haar Suppliante op haar verzoek hebben gepermitteerd om binnen deese Ambagten onder deese speciaale conditie te moogen inwoonen; namentlijk dat zij Suppliante ooit ofte nooit eenig onderhoude alimentatie ofte Eenige Voorregten als andere Inboorlingen van deezere Gerechten, nogthe van den Geregte van Waverveen indien zij daar onder bij vervolg van tijd mogte koomen te woonen; ofte derzelven Roomsche Armbezorgers zal moogen ofte kunnen vorderen of pretendeeren; maar in teegendeel zig bij deezere verbindende dat in cas van onverhoopte armoede zig als dan voort van hier te zullen retireren, zonder eenige Armeesteren hoegenaamd lastig te vallen, en al zoo den voorsz: Ambagten de facto te verlaten, en dus dezelven ten haar opzichte kost en schadeloos te indenneeren en bevrijden; tot nakoming deezere verbind zij eerste als hij tweede comparant hunne Persoon en goederen als na Regten; alles zonder arg of list, in tot meerdere verzeeking is deese door hun beijden geteekend; en door de meedeteek-

ening van onze secretaris doen bekrachtigen. Actum den .. May 1788."

Ouderen waren vroeger tot de bedelstaf veroordeeld

Het Roomsche Armbestuur krijgt daarop de volgende brief.

"Voor den Armen Marrijtie Klaasze Aarsman geboortig van Thamen aan den Uithoorn, huisvrouw van Franck ... en woonende in de Noorder Polder onder den Geregte van Ruigenwilnisse heeft ten behoeven van de Roomsche Gemeente Acte van Renunciatie voor Schout en Scheepenen van gemelde Heerlijkheids, en voor die van Waverveen op heeden gepasseerd behelsende omme ooit ofte nooit eenige alimentatie ofte

eenige voorregten dien aangaande van de Armbezorgers te kunnen ofte moogen pretendeeren; Zo is 't dat Schout en Geregten van bovengen. Ambagte permitteeren de voorsz: Marrijtie Klaasze Aarsman binnen deese Ambagte te woonen, mits zig ordentelijk gedragende, en den dorpslasten neevens de anderen ingezetenen betaalende, als meede in cas van onverhoopte armoede zig de facto van hier zal retireren; dog andere of langer niet. Actum den .. Maij 1788. Ter Ordonnantie van Schout en Scheepenen bovengemeld. Getekend: J. Wickevoort Crommelin."

Vrij vertaald: Marrijtie kan geen akte van indemniteit tonen. Zij mag desondanks in Ruige Wilnis blijven wonen maar dan moet zij zich goed gedragen, de dorpsbelastingen betalen en geen beroep doen op de armenzorg. Doet ze dit niet, dan zal ze het dorp moeten verlaten.

Bronnen:

- Gemeentearchief Vecht en Venen te Mijdrecht te weten de akten van indemniteit van het gerecht Waveren, Botshol en Ruige Wilnis en deel 9 van de Algemene Geschiedenis der Nederlanden

Mededelingen

Informatiemap

Er worden door de vereniging allerlei stukken ontvangen waarvan het vrijwel niet mogelijk is deze aan de individuele lezer kenbaar te maken. Dit zijn niet alleen tijdschriften van zusterorganisaties maar ook mededelingen van musea over tentoonstellingen, verschijning van boekwerken e.d. In het streekarchief Croonstadlaan 111 te Mijdrecht is een door onze vereniging verzorgde informatiemap aanwezig waarin interessante stukken ter lezing beschikbaar zijn voor leden en belangstellenden.

Opnieuw een waarschuwing

In allerlei organen van verenigingen is in het verleden gewaarschuwd tegen malafide praktijken van leveranciers van genealogisch en heraldisch materiaal. In het kwartaalblad "Genealogie" van het Centraal Bureau voor Genealogie (C.B.G.) van 1 maart 1999 wordt in het artikel "De hardleerse heraut" uitgebreid ingegaan op de handelwijze van "De Heraut" Antiquariaat en Boekhandel te Rotterdam. Ondanks een veroordeling door het Gerechtshof te 's-Gravenhage in 1997 worden nog steeds klachten ontvangen over deze eenmanszaak. Er wordt ondeugdelijke of onvolledige informatie verstrekt tegen veel te hoge vergoedingen. Op verzoek van een van onze leden, die met deze ongewenste praktijken betrokken is geraakt, wordt deze waarschuwing geplaatst.

Wij roepen onze leden op geen zaken te doen met deze en andere op dit terrein werkzame bedrijven dan na met onze vereniging of het C.B.G. gepleegd overleg. Het

genoemde artikel ligt ter lezing in de informatiemap van de vereniging in het streekarchief te Mijdrecht.

Utrechtse biografieën

Door de Stichting Publicaties Oud Utrecht (SPOU) worden in de provincie Utrecht biografieën van oud-inwoners gepubliceerd. Ook voor het gebied van Abcoude en De Ronde Venen wordt een dergelijk boekwerk uitgegeven. Voor de samenstelling van het boek zijn auteurs uit De Ronde Venen aangezocht. Binnenkort zal dit boek onder de titel "Van Angstel tot Kromme Mijdrecht" verschijnen. In een bijgevoegde folder staat een en ander vermeld. Voor belangstellenden wordt naar deze folder verwezen.

Archeologische kroniek provincie Utrecht 1998-1999

De kronieken over de jaren 1988 tot en met 1997 werden door onze

Nieuwe leden (vanaf 1 november 2000)

<i>O.L.J. van Asselen</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>G. Baars</i>	<i>Mijdrecht</i>
<i>W. Brouwer</i>	<i>Maartensdijk</i>
<i>D. van Egmond</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>C.Th. de Graaff</i>	<i>Wilnis</i>
<i>A. Groeneveld</i>	<i>Wilnis</i>
<i>N.Hoogendoorn-Korver</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>E. Huisman en E.A. te Velde</i>	<i>Waverveen</i>
<i>J. de Jong</i>	<i>Uithoorn</i>
<i>G. van Leeuwen</i>	<i>De Kwakel</i>
<i>G.E. van Oudenaarden</i>	<i>Mijdrecht</i>
<i>Rijksdienst voor de Monumentenzorg</i>	<i>Zeist</i>
<i>A.R.M. van Senten</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>J.H. Stegeman</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>R. Tillart</i>	<i>Mijdrecht</i>
<i>M.A. Versteeg</i>	<i>Hillegom</i>
<i>J.G.M. Voorbij</i>	<i>Vinkeveen</i>
<i>E.J. Willms</i>	<i>De Hoef</i>
<i>N. Winkel</i>	<i>Mijdrecht</i>
<i>F. Zaal</i>	<i>Vinkeveen</i>

De groei van het ledental zet nog steeds door. Ook nu kunnen weer twintig nieuwe leden worden gemeld. In het afgelopen jaar 2000 hebben we een netto ledenwinst geboekt van 54. Hierdoor stond er op 1 januari 2001 het mooie aantal van 558 leden ingeschreven. Per 31 januari is dit aantal opgelopen tot 566.

Alle nieuwe leden van harte welkom in onze vereniging!

vereniging aan de leden gratis aangeboden. De kosten waren echter zo hoog dat het voortzetten van deze service niet meer mogelijk bleek. Voor belangstellenden is het echter wel mogelijk de sinds kort verschenen kroniek over de jaren 1998 en 1999 te verkrijgen voor een prijs van f 5,- per stuk. Er zijn een aantal exemplaren voor verkoop beschikbaar tijdens de verenigingsavond in het streekarchief te Mijdrecht.

Tentoonstelling Hollandgänger

Vanaf 10 februari tot en met 25 maart is er in het museum Jannink, Haaksbergenstraat 147 te Enschede een tentoonstelling "Naar de Nederlanden om te werken" (Zur Arbeit nach Holland).

Midden in de samenleving

Rabobank De Ronde Venen is een bank met een missie • Als brede coöperatieve financiële dienstverlener helpen wij onze klanten, leden alsmede onze leef- en werkomgeving bij het realiseren van ambities • Wij doen dit door het creëren van een op wederzijds respect gebaseerde langdurige, duurzame én betekenisvolle relatie • Dit is onze natuurlijke eigenschap, opdat een ieder zal zeggen: "Rabobank De Ronde Venen is mijn bank"

Rabobank
De Ronde Venen